

GudenåStien

– vision og helhedsplan

November 2021

Isfugl

Om denne publikation

GudenåStien – vision og helhedsplan er blevet til på baggrund af input fra otte kommuner og tre enheder af Naturstyrelsen. Alle ligger ved Gudenåen og har væsentlige interesser i at få fuldført arbejdet med GudenåStien.

Det er Vejle, Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Favrskov, Viborg og Randers Kommuner samt Naturstyrelsen Trekantsområdet, Søhøjlandet og Kronjylland.

GudenåStien – vision og helhedsplan er redigeret af Gunhild Øeby Nielsen, GudenåSamarbejdet, Dennis Jensen, Favrskov Kommune og Gert Hougaard Rasmussen, Naturstyrelsen Trekantsområdet.

Landskabsarkitekt Bendt Nielsen har været ekstern konsulent. Illustrationer Theis Andersen.

Alle beløb, som er nævnt i teksten eller i tabeller er inklusive gævemoms med mindre andet er anført.

Nordeafonden har støttet udgivelsen via midler til projektet OplevGudenå, og GudenåSamarbejdet har suppleret med midler til revisionen fra 2021.

Forside: Den spæde Gudenå ved Jomfruhale.

Bagside: Den nyrenoverede Træksti – en del af GudenåStien.

Horsens Kommune

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	2
Vision og sammenfatning	3
Vision	4
Indledning	4
Hvad er GudenåStien?	5
Sammenfatning	6
Forslag til kommende delprojekter	6
Igangværende delprojekter	6
Afsluttede delprojekter	6
Andre relevante projekter	6
Eksempler på formidling	7
Digital formidling	7
Positiv skiltning	7
Trykt formidling	7
Faciliteter og standardpriser	8
OverSIGTER for hver kommune	9
Vejle og Hedensted	10
Farver på ruter	11
Farver på træværk	11
Hedensted	12
Horsens	14
Skanderborg	16
Silkeborg	18
Viborg	20
Favrskov	22
Randers	24
Ørred og laks	26
Administrativt	27
Begrebsafklaring	28
Trafikarter	29
Planlægning af ruter	29
Juridiske forhold	30
Drift	31
Erstatning	31

Havørn

Ekstrakt

GudenåStien vil gøre det muligt for publikum helt unikt at opleve Danmarks længste å. Fra Gudenåen pibler ud som kilde i Tinnet Krat gennemløber den de smukkeste ådale, udbredte kær, Søhøjlandets mange søer og de mægtige Gudenåenge, inden den som en flod løber ud i Randers Fjord.

Fra kilde til fjord bliver GudenåStien ca. 170 km lang. Den forløber på eksisterende afmærkede ruter, ikke-afmærkede småveje og på nyanlæg.

Inden GudenåStien er en realitet, skal der afmærkes ca. 50 km småveje og stier efter aftale med lodsejerne, og her vil forekomme en del nyanlæg.

Ønsker til nyanlæg, faciliteter og formidling ved GudenåStien er opgjort til ca. 57,6 mio. kr.

I afsluttede projekter i direkte tilknytning til GudenåStien er der investeret for ca. 71 mio. kr. eksklusive moms siden projektet OplevGudenå så dagens lys.

Vision og sammenfatning

Vision

En ny vandrerute af national betydning

Fra kilde til fjord vil GudenåStien blive en ca. 170 km lang ensartet afmærket vandrerute med tilhørende faciliteter og formidling.

På turen oplever publikum helt unikt Danmarks længste å fra den pibler ud som kilde i Tinnet Krat, til den som en flod løber ud i Randers Fjord.

Gudenåen falder næsten 75 højdemeter undervejs til havet og gennemløber et af landets mest varierede istidslandskaber. Den passerer de højeste toppe, de største sammenhængende skove, smalle og nedskårne dale, udbredte kær og enge, deltaområder og sammenhængende bånd af nogle af landets store søer.

Undervejs vil man kunne opleve den store variation i natur og landskab, og hvordan mennesket på hele strækningen har levet med og af åen op gennem historien.

Jægere og samlere vandrede langs åen ind i det midterste af Jylland. Man bosatte sig og

opdyrkede senere landet. Der blev dannet velorganiserede samfund med høvdinge og våbenføre grupperinger, så man kunne beskytte sig mod indtrængende fjender.

Med klosterkulturens indtog kom laksegårde, ørredfang og ålekister i Gudenåen. Og man påvirkede selve Gudenåens løb med avanceret byggeri af kanaler og dæmninger, så man kunne udnytte vandkraften til møllier.

De gamle møller blev i den tidligere industrialisering ombygget til industrianlæg til fremstilling af f.eks. trikotage, træmasse til papirproduktion og pap, men nye industrimøller kom også til samt små og store kraftværker til elproduktion.

Vandvejen fik stor betydning for tunge transportopgaver via pramfarten, indtil jernbaner og veje tog over. Gudenålandet blev indtaget af landskabsmalere, som bidrog til at udbrede kendskabet til herlighedsværdierne. Turismen fik fat, og byudviklingen tog fart.

I dag er Gudenålandet mange steder et slaraffenland for outdooraktiviteter, men potentialet er større, hvis man ser det i et sammenhængende perspektiv. Og det vil GudenåStien i høj grad bidrage til.

Knuds gennemløb ved Marimunde – fra Knudsø i forgrunden til Birksø i baggrunden. Himmelbjerggruten/GudenåStien går på den buede træbro fra Skimminghøj til Birkhede.

Indledning

OplevGudenaa og GudenåSamarbejdet

Ideen om en sammenhængende vandresti fra Gudenåens Kilder til Randers Fjord – GudenåStien – opstod i et bredt sammensat partnerskab, der afrapporterede sin indsats i publikationen *Gudenåstierne og Vandvejen* fra oktober 2013. Dette partnerskab var nedsat gennem projektet OplevGudenaa.

Beboergrupper, friluftorganisationer og myndigheder langs Gudenåen havde dengang en række forslag til en samlet Gudenåsti.

Grønne partnerskaber var i gang med at opgradere lokaliteter, hvor f.eks. bilende, cyklende, gående eller sejlede mødtes langs Gudenåen. Disse GudenåKrydsningspunkters aktuelle projekt-tilstand i dag fremgår af kortet til højre.

Foreningen VisitGudenaa, der havde drevet projektet *Gudenåen – en strøm af oplevelser*, og projektet *OplevGudenaa* neddrolede sine aktiviteter ved udgangen af 2015. De 7 kommuner med sejlsads på Gudenåen har dannet et nyt samarbejde kaldet GudenåSamarbejdet. Kommunerne har via GudenåSamarbejdet fortsat arbejdet med GudenåStien og krydsningspunkterne.

GudenåStien – vision og helhedsplan

Denne publikation opsummerer indsatsen langs Gudenåen siden starten på projektet *OplevGudenaa* i 2012. Og der ses fremad mod en indsats, som kan føre til den endelige realisering af GudenåStien med faciliteter og formidling.

Publikationen beskriver på siderne 9-25 GudenåStien med tilhørende faciliteter opdelt i:

1. Forslag til kommende delprojekter
2. Igangværende delprojekter
3. Afsluttede delprojekter

Beskrivelsen danner et overblik over, hvor det giver bedst mening at intensivere indsatsen for at opnå sammenhæng og koordinering af tilgængelighed, faciliteter og formidling langs Gudenåen.

Der gives også et bud på en kvalitativ klassificering af GudenåStien (brugere, størrelse, belægningstype m.v.).

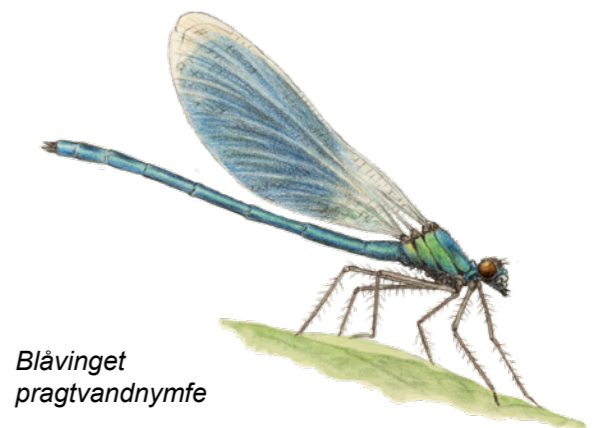
Projekt-status for tidligere udpegede krydsningspunkter ved GudenåStien og/eller Vandvejen

Maj 2021

På siderne 9-25 gennemgås tilbagemeldingerne indsamlet af kommunerne og Naturstyrelsens lokale enheder. Alle ønsker er indtegnet på kort og fremgår af tabeller.

Ønsker til nye faciliteter er angivet ved piktogrammer med en rød kontur. Øvrige piktogrammer på kortene viser eksisterende faciliteter på de konkrete lokaliteter, hvor piktogrammerne er placeret.

Hvad er GudenåStien?

Forløb og afmærkning

GudenåStien bliver er en sammenhængende og ensartet afmærket vandrerute fra Gudenåens Kilder til Randers Fjord.

Dele af vandreruten vil også egne sig til cykling, hvilket vil fremgå af skiltning. Hvor cykling på GudenåStien ikke vil være muligt, henvises til alternative ruter og de afmærkede regionale cykelruter.

GudenåStien afmærkes på eksisterende småveje og stier, og den skal så vidt muligt være farbar året rundt.

Hvor det ikke er muligt at finde egnede eksisterende småveje og stier, skal der laves aftaler med lodsejerne om nyanlæg, der indfrier ambitionen om en sammenhængende vandrerute.

Afmærkningen skal ske i henhold til de principper, der indgår i *Formidling i Søhøjlandet og Horsens Fjord*, og som bygger videre på de principper, der anvendes af Naturstyrelsen på statslige arealer.

GudenåStien afmærkes som en lang vandre-rute med piktogrammer, der tydeligt fortæller, at man faktisk befinder sig på ruten. Røde pile og prikker vejleder publikum, om der skal drejes fra, eller om man blot skal fortsætte ad ruten.

GudenåStien vil således have forløb, der på delstrækninger overlapper og er sammenfaldende med eksisterende afmærkede ruter som f.eks. Himmelbjergruten eller Trækstien.

GudenåStien kan også afvige fra de eksisterende ruter og få sit helt eget forløb. Det vil typisk være på nyetablerede strækninger eller for at undgå delstrækninger af eksisterende stier/ruter, hvor der f.eks. forekommer hyppige oversvømmelser.

Sideruter og lokale rundture til GudenåStien afmærkes med rutenavn og gule symboler.

Tilstand

Ambitionen er, at GudenåStien er farbar året rundt. Der kan forekomme lokale hændelser, som for en kortere periode lukker GudenåStien. Det vil i givet fald fremgå ved skiltning fra kommunernes eller Naturstyrelsens side, hvilken omvej, man kan benytte.

Intentionen er også, at GudenåStien så vidt muligt er tilgængelig for alle. Det vil sige, at trin og trapper søges undgået, eller at der er nærliggende alternative muligheder uden trin og trapper. Der bør være tale om kørefaste belægninger i forhold til kørestole, klapvogne etc. (fast grus- eller asfaltbelægning). Trampestier vil indgå i selve GudenåStien, hvor andre alternativer ikke kan findes.

GudenåStien skal have nødvendige myndighedstilladelser, som også kan påvirke stiens grundlæggende kvalitet. På fredede eller naturbeskyttede arealer kan myndighederne stille begrænsende krav til stiernes beska-

Gudenåstien berører 8 kommuner og tre enheder af Naturstyrelsen. Fra kilde til fjord bliver den ca. 170 km lang, uanset om man tager forløbet nord eller syd om Himmelbjergsøerne. På kortet er den røde del af ruten allerede etableret og afmærket. De lilla dele på i alt 50 km skal afmærkes efter aftale med lodsejerne, og her vil forekomme en del nyanlæg.

fenhed, bredde, forløb og udformning for at sikre hensynet til naturforholdene.

F.eks. er der på den fredede del af Trækstien i landområderne forbud mod at medtage hund. Denne regel vil også omfatte GudenåStien på de sammenfaldende delstrækninger, hvor hund ikke er tilladt. Ligeledes er cykling heller ikke tilladt på den fredede

Træksti uden for byområderne. Til gengæld er både hunde og cykler velkomne på de offentligt ejede dele af Trækstien.

Grønne partnerskaber

Hvor det er muligt vil GudenåStien med faciliteter og formidling blive gennemført som lokale grønne partnerskaber.

Sammenfatning

Forslag til kommende delprojekter

Kommunerne og Naturstyrelsen har samlet indmeldt projektforslag for **57,6 mio. kr.** til realisering af den samlede vision om GudenåStien med tilhørende faciliteter og formidling..

Lidt under 3 % af de foreslåede investeringer knytter sig til Naturstyrelsens arealer. Tæt ved 93 % knyttes til kommunale eller private arealer og lidt under 5 % til tværgående, generelle ting.

Ca. 32,3 mio. kr. af disse midler ønskes placeret i stianlæg alene – det vil sige træstier, grusstier på singels over våde arealer og

grusstier uden singels, hvor det er formålet at skabe kørefaste stibelægninger. I projektforslagene indgår også enkelte større anlæg isom f.eks. en bro over Gudenåen.

Ca. 20,2 mio. kr. ønskes til etablering af faciliteter som toiletter, sheltere, madpakke-huse og fugle/udsigtstårne samt platforme ved vandløb og andre anlæg, som letter adgangen til de Gudenånære arealer i direkte tilknytning til eller nær GudenåStien. Mange af disse faciliteter knytter sig også til GudenåKrydsningspunkterne.

Ca. 3,3 mio. kr. ønskes anvendt på afmærkning af GudenåStien samt formidlingstavler i tilknytning til GudenåStien. Da GudenåStien også påvirker allerede afmærkede og formidlede ruter, indgår der i disse midler også de

nødvendige konsekvensrettelser. Endvidere rummer formidlingen også en hjemmeside om GudenåStien og et udviklingsprojekt om digital skiltning og nudging af publikum.

Ca. 1,9 mio. kr. ønskes anvendt til 3 års projektledelse.

Ca. 22,7 mio. kr. af de 57,6 mio. er allerede bevilget til ønskede delprojekter pr oktober 2021. Der er budgetsat midler ved Naturstyrelsen og kommunerne samt ydet bevillinger fra bl.a. Friluftsrådet fortrinsvis til faciliteter i grønne partnerskaber.

Ca. 22,9 mio. kr. af de 57,6 mio. kr. knytter sig til projekter, der er eller kan udføres som grønne partnerskaber på initiativ af eller med inddragelse af civilsamfundsorganisationer.

Oversigt over GudenåStien – vision og handlingsplan. Detaljer opgjort på arealer inddelt efter kommunegrænser fremgår af siderne 10-25. Rødlige linjer er kommunale delprojekter. Blålige linjer er statslige delprojekter, og grønne linjer er delprojekter, der er eller kan gennemføres som lokale grønne partnerskaber på initiativ af eller med inddragelse af civilsamfundsorganisationer.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	I alt	Bevilget
Generelt	Ny hjemmeside om Gudenåen	GudenåSamarbejdet			222.377		222.377	
Generelt	Udvikling af dynamisk formidling af tilgængelighed - nudging	GudenåSamarbejdet			555.942		555.942	
Generelt	Projektledelse 3 årsværk 2022-2024	GudenåSamarbejdet				1.801.252	1.801.252	
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		0	0	38.916	90.063	128.979	
I alt, generelt			0	0	817.235	1.891.315	2.708.550	0

Samlet overblik	Emne	Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	I alt	Bevilget
Kommune/enhed							
Vejle	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	1.777.486	0	233.496	0	2.010.981	24.906
Hedensted	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	2.209.453	583.739	251.008	0	3.044.200	1.522.100
Horsens	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	2.932.706	1.167.478	175.122	0	4.275.306	1.900.000
Skanderborg	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	245.170	8.716.104	300.042	0	9.261.316	1.272.780
Silkeborg	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	2.451.704	5.194.391	371.258	0	8.017.354	2.577.832
Favrskov	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	15.717.148	0	145.935	0	15.863.082	8.850.000
Viborg	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	2.802.990	2.979.405	496.178	0	6.278.573	3.953.245
Randers	Samlede ønsker til GudenåStien i kommunen	3.747.605	502.016	308.214	0	4.557.835	2.000.000
NSt. Trekantsom.	Samlede ønsker til GudenåStien på enheden	350.243	607.089	88.728	0	1.046.061	498.124
NSt. Søhøjlandet	Samlede ønsker til GudenåStien på enheden	0	116.748	0	0	116.748	55.594
NSt. Kronjylland	Samlede ønsker til GudenåStien på enheden	70.049	297.707	65.379	0	433.134	206.255
Generelt	Samlede ønsker til Gudenåstien fra GudenåSamarbejdet	0	0	817.235	1.891.315	2.708.550	0
I alt i alt		32.304.554	20.164.676	3.252.595	1.891.315	57.613.140	22.860.835

Samlet overblik	Emne	Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	I alt	Bevilget
	Kommunale delprojekter	26.761.367	2.206.534	1.452.343		30.420.244	13.828.223
	Statslige delprojekter	420.292	1.021.544	154.107		1.595.943	797.971
	Grønne partnerskaber	5.122.895	16.936.599	828.910		22.888.403	8.234.641
	GudenåSamarbejdets tværgående initiativer, generelt	0	0	817.235	1.891.315	2.708.550	0
I alt i alt		32.304.554	20.164.676	3.252.595	1.891.315	57.613.140	22.860.835

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	I alt	Bevilget
Alle	Samlede omkostninger		32.304.554	20.164.676	3.252.595	1.891.315	57.613.140	22.860.835
	Relativ fordeling		56,1	35,0	5,6	3,3	100,0	39,7

Igangværende delprojekter

Primo 2021 er der allerede igangsat en række delprojekter ved GudenåStien. Disse delprojekter er alle fuldt finansierede og er under udførelse eller forventes udført i 2021.

Det handler om stianlæg for for ca. 2,5 mio. kr. eksklusive moms, faciliteter for 1,6 mio. kr. samt formidling for ca. 0,7 mio. kr. Der er således aktuelt projekter i gang om GudenåStien for ca. 4,8 mio. kr. eksklusive moms.

Afsluttede delprojekter

Siden projektet OplevGudenaa blev igangsat i 2012, har der været gennemført en lang række projekter – dels myndighedsprojekter og dels grønne partnerskaber om konkrete delprojekter.

Grønne partnerskaber

På daværende tidspunkt var grønne partnerskaber både en statslig støtteordning i regi af Naturstyrelsen, men også en arbejds metode som viste sig at være en god måde at engagere lokale ressourcepersoner, foreninger m.v. i arbejdet med at udtænke, udføre og i enkelte tilfælde drive delprojekter.

Grønne partnerskaber med frivillige indsatser har bidraget væsentligt til opfattelsen af Gudenåen som et samlet landskab. I regi af OplevGudenaa blev der udarbejdet en række retningslinjer og anbefalinger for tværgående samarbejder og partnerskaber.

Det er ikke alene projektet OplevGudenaa, som kan tilskrives "æren" for at have katalyseret alle delprojekter, men der er næppe tvivl om, at indsatsen ellers ikke ville have været så massiv og konkret.

Der er finansieret og udført delprojekter ved Gudenåen for i alt:

Stier 45,7 mio. kr.
Faciliteter 20,8 mio. kr.
Formidling 4,5 mio. kr.

I alt 71,0 mio. kr.
ekskl. moms

Nattergal

Riværket i Klosterkær april 2020.

Andre relevante projekter

En række andre projekter er udført langs Gudenåen af Naturstyrelsen og kommunerne, uden at disse projekter har en primær relation til GudenåStien. Det kan være naturindsatser i medfør af lovgivning eller forsøgsprojekter, som vil få betydning for GudenåStien, når de er udført.

Andet, som er ønsket i fremtiden:

Der tale om forprojektet, *Strømmen*, om Vestbirk Vandkraftværk samt et *trailcenter* i Silkeborg Kommune. Trailcentret udvikles i samarbejde med Lokale og Anlægsfonden. Disse ønsker er estimeret til samlet at koste ca. 49,7 mio. kr. eksklusive moms.

Der er indledt en dialog med bidrag fra Naturstyrelsen og Horsens Kommune om Klostermøllens fremtid. Det er på tale at skabe rammer for, at Klostermølle kunne blive et fællesskab for grønne outdoor-virksomheder og Foreningen Natur & Ungdom.

Andet, som er udført:

Udført er en større naturgenopretning og adgang til *Uldum Kær*, fjernelse af spærring i Gudenåen, hvor *Den Genfundne Bro* dukkede op, fjernelse af spærringen ved *Vilholt Mølle*, etablering af stier flere steder langs Gudenåen og erhvervelse af arealer til frivilliges *naturpleje i Gl. Rye*.

Desuden har Horsens Kommune i 2020 udført et vandplanprojekt i *Klosterkær*, og der er gennemført et projekt om *øget tilgængelighed til Gudenåengene* ved Randers Naturcenter, hvor Aage V. Jensens Fonde har bevilget midlerne. Silkeborg Kommune har udført en temalegeplads i Indelukket.

Samlet er disse andre udførte projekter finansieret med 33,2 mio. kr. ekskl. moms.

Digital formidling

OplevGudena.dk

Det mobile website OplevGudena.dk henter data fra forskellige nationale platforme og viser dem samlet på baggrund af løbende opdaterede kort fra GeoDanmark.

De platforme, som leverer data til OplevGudena.dk er:

- HistoriskAtlas.dk
- GeoFa
- GuideDanmark
- Danmarks Sportsfiskerforbunds nationale kort og Silkeborg Fiskeriforening

OplevGudena.dk administreres og udvikles i dag af GudenåSamarbejdet. GudenåSamarbejdet fik sitet overdraget fra det Nordeafondsfinansierede projekt OplevGudena, som igen havde fået platformen fra OplevSøhøjlandet.

Der er etableret et netværk på tværs af kommuner, Naturstyrelsens enheder og turistorganisationerne om løbende kvalitetssikring af data. Desuden arbejdes der på at implementere engelsk og tysk.

Et søstersite, OplevHorsensFjord.dk, er bygget over den helt samme grundidé og er i realiteten et identisk produkt, hvor man blot fokuserer på en anden geografi.

OplevGudena.dk

Podcast – Åsteder, fortællinger fra Gudenåen

Museerne omkring Gudenåen har udgivet podcast om Gudenåens rige kulturhistorie - én hver måned. Den første om Gudenåens udspring i Timnet Krat blev udgivet i juni 2019 og i april 2020 var man nået hele vejen til Randers. Siden er der lavet en serie om Den Hellige Dal, og en 3. serie - om moselig - er på trapperne

Podcast-projektet er udviklet af GudenåSamarbejdet og museerne med bidrag fra Region Midtjylland. Projektet vandt podcastprisen i 2020.

Scan koden!

Positiv skiltning

Ambitionen med skiltning langs Gudenåen er at give positiv vejledning til publikum.

Der er desværre fortsat mange forbudsskilte på private arealer. Man må formode, at publikum har været i tvivl om, det var i orden at tage ophold eller færdes – eksempler kan ses side 31. Det er håbet, at forbudsskiltene kan afløses af ensartede skilte (hvid tekst på grøn bund), som fortæller publikum, hvad man *godt må*.

På infotavler m.v. anvises færdselsregler og opfordring om at tage affald med sig hjem, hvis man støder på det.

Skilt på bådebroer

Skiltning for de sejlede

Ved broer i Søhøjlandets søer og åer bydes publikum nu velkommen og opfordres til at vise hensyn – også ved broer, som tilhører foreninger eller private.

GudenåSamarbejdet har sammen med kommunerne og OplevGudena skiltet for de sejlede, så det er blevet lettere at orientere sig på vandet. Broer, man kan sejle under, er skiltet med navn og afstand til nærmeste landgangssteder (campingpladser, teltpladser, isætningssteder etc.), og til destinationer er der sat henvisningskilte, hvor man kan gå i land.

Skilt på vejbro, man sejler under

Skiltning for gående

Ved nye allerede eksisterende og afmærkede vandreruter opsættes med jævne

mellemrum piktogramskilte med afstande til kommende mål på ruten.

Endvidere opsættes der ved bl.a. P-pladser kort over, hvor man er på ruten. På de samme tavler kan der være henvisning til lokale afstikkere eller formidlet en relevant natur- eller kulturhistorie.

Skiltning ved banegårde på vej

GudenåSamarbejdet opsætter friluftskort ved banegårdene i stationsbyerne langs Gudenåen og ved Tørring camping.

Friluftskortene viser, hvad der findes af muligheder for et aktivt friluftsliv i et større landskab omkring lokaliteten samt et mere detaljeret kort med de mest nærliggende muligheder med vandring og cykelruter samt gode steder at tage ophold, overnatte etc.

Udviklingsprojekt om dynamiske skilte

Visionen om GudenåStien rummer endvidere et pilotprojekt, der skal teste og udvikle mere dynamiske måder at formidle stiens tilgængelighed på samt vejlede/nudde publikum med henblik på hensigtsmæssig adfærd.

Det kan være i forbindelse med, at stien er lukket pga oversvømmelse, jagt el.l., hvor der kan anvises alternative ruter, og det kan være for at sprede publikum, minde om at huske sit affald og lignende

Målet er en positiv formidling til gæsterne af hensigtsmæssig adfærd og et godt samarbejde med lodsejerne.

Trykt formidling

GudenåSamarbejdet har udgivet 9 friluftskort, som samlet formidler afmærkede vandreruter, cykelruter samt faciliteter langs Gudenåen.

Friluftskortene skal løbende ajourføres, efterhånden som nye ting kommer til – f.eks. GudenåStien.

GudenåSamarbejdet har i 2020 udgivet detaljerede foldere om de nordligste tre fjerdedele af GudenåStien – fra Voervadsbro til Randers. Udgivelse af en folder om den sydlige del af GudenåStien fra Gudenåens Kilder til Voervadsbro afventer nyafmærkning.

GudenåKomiteen udgiver hvert år opdaterede foldere om sejlads på Gudenåen. F.eks. skal alle lejere af kanoer have et kort af udlejeren.

Gudenåsystemet

Faciliteter og standardpriser

Hvilke faciliteter, man ønsker at opstille et givent sted, afhænger af mange forhold som f.eks.:

- Hvad passer bedst ind - æstetisk, farvevalg, materialevalg?
- Er der myndighedskrav via lokalplaner eller lign.?
- Er der mulighed for tilslutning af el, vand, kloak m.v.?
- Er driftsopgaven sikret, og hvem varetager den?
- Hvad kan man få myndighedsgodkendelse til?
- Hvad koster det?
- Hvilken leverandør er man tryk ved?

I forhold til GudenåStien med tilhørende faciliteter er der fra kommuner og Naturstyrelsens forskellige enheder indmeldt og prissat ønsker. For at sikre en ensartet kvalitet blev det besluttet at tage udgangspunkt i en række standardpriser, som fremgår af tabellen yderst til højre. Priserne er baseret på konkrete aktuelle udbud, hvor tilsvarende løsninger for nylig er prissat.

Når der konkret hjemtages tilbud kan priserne variere – bl.a. efter udbud og efterspørgsel, ligesom der må påregnes udsving i indkøbsprisen af materialer.

Derfor er der generelt indregnet uforudseelige omkostninger på 5 % i de tabelopstillinger, der er foretaget i hver kommunebeskrivelse på siderne 7-21.

Handicappedtoilet med vand-, kloak- og el-tilslutning

Priserne tager også udgangspunkt i løsninger med samme standard, som Naturstyrelsen lægger op til på egne arealer i eksempelsamlingen om småhuse i skoven. Naturstyrelsen stiller tegninger og statiske beregninger til rådighed: <https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/regler-i-naturen/skilte-og-friluftsfaciliteter/smaabygninger/eksempelsamling/>

Endelig tager priserne i tabellerne for faciliteter også udgangspunkt i foreliggende projekter, som kan rumme andre elementer og løsninger, som er valgt på baggrund af brugerønsker, stort slid etc.

Ved udførelsen af konkrete delprojekter på sigt kan andre løsninger blive valgt.

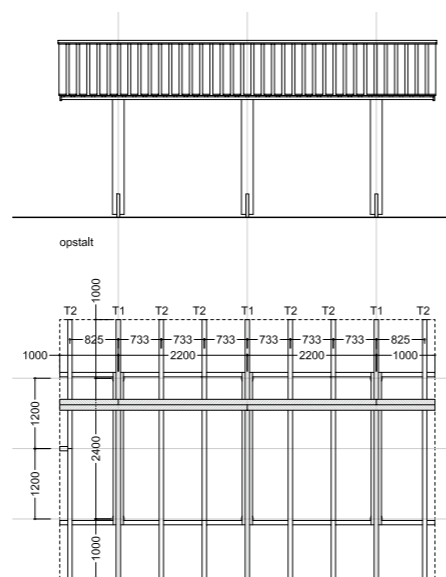

Toilet uden el og vand, men med tank, Mossøbrå

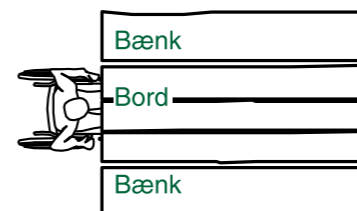
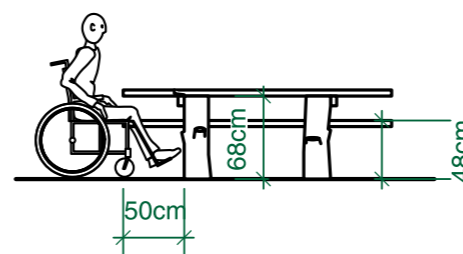

Dobbelt fugle-/udsigtstårn i Uldum Kær

Madpakkehus Emborg Bro – efter Naturstyrelsens eksempelsamling om småhuse i skoven.

Ved udformningen af borde/bænke-sæt er det oplagt at tænke i tilgængelighed for kørestolsbrugere ved at sikre, at gavlenderne stikker ca. 0,5 meter ud over bordets ben. Dansk Handicap Forbund.

Standard-prisliste

Broer	Bredde	Pris/m
Mindre broer under 5 meter	1,5	5.000
Eksempel: 7x1,5 meter		80.000
Eksempel: 20x1,5 meter		200.000
Eksempel: 30x2 meter		1.200.000
Stier		
Træstier	1,5	3.750
Træstier	1,0	2.500
Grusstier på singels og geonet/geotekstil	1,5	750
Grusstier på geonet/geotekstil	1,5	300
Toiletter		
Handicapvenligt toilet inkl. tilslutning		500.000
Handicapvenligt toilet ekskl. tilslutning		400.000
Handicapvenligt toilet med tank		500.000
Multitoilet		30.000
Shelter, madpakkehus, grillhytte, udsigtstårn		
Shelter, 8 personer, type 7.1		40.000
Madpakkehus, type 6		100.000
Grillhytte, type 4		135.000
Grillhytte med sheltere, type 5		345.000
Fugle-/udsigtstårn		250.000
Infotavler, vejvisere, stiafmærkning etc.		
Bredt højskilt		5.000
Bredt højskilt, nedgravning		1.500
Bredt højskilt, indhold og print		10.000
Bredt højskilt i alt		16.500
Højskilt		3.700
Højskilt, nedgravning		1.500
Højskilt, kort/illustrationer, indhold og print		10.000
Højskilt i alt		15.200
A2-tavle		3.800
A2-tavle, nedgravning		1.000
A2-tavle kort/illustrationer, indhold og print		9.200
A2-tavle i alt		14.000
A3-tavle		1.600
A3-tavle, nedgravning		650
A3-tavle kort/illustrationer, indhold og print		8.500
A3-tavle i alt		10.750
Vejviser - dobbelt		2.000
Vejviser - dobbelt, nedgravning		1.000
Skilteflader, print og montage		2.000
Vejviser i alt		5.000
Piktogrampæl		500
Piktogrampæl, nedgravet		500
Piktogrampæl i alt		1.000

Øversigter for hver kommune

Vejle og Hedensted

Den øvre del af Gudenåen indgår i en samlet landskabsfredning om *Gudenåen, Skjernås kilder og Rørbæk Sø*. Næsten 1550 hektar landskab er fredet i perioden 1958-1996.

Fredningskendelsen udlagde arealer til parkeringsformål og et sammenhængende net af stier fra P-pladserne samt langs Gudenåen på strækningen fra Gudenåens Kilder til den nedlagte vandmølle Egholm Mølle lidt vest for Tørring By.

Forslag til kommende delprojekter

Den oprindelige afmærkning af stierne inden for fredningen tog sigte på at skabe mindre rundture i Gudenådalen. Der er forslag om at udvælge en strækning af de eksisterende ruter som en del af GudenåStien og afmærke denne med røde pile og prikker samt rutenavn.

GudenåStien tager sit udgangspunkt ved Gudenåens Kilder og kobles på en afmærket rød rute fra Egholm Mølle til Tørring Camping.

Gudenåens Kilder er udpeget som et GudenåKrydsningspunkt, hvor der er flere

ønsker til opgradering. Bl.a. er der ønsket om et udsigtstårn og et madpakkehus og bedre formidling i form af højskilte, ligesom der er ønsker om at forbedre belægningerne på P-pladsen, på stier fra P-pladsen og videre langs Gudenåen.

Flere steder i Gudenådalen er der gjort bestræbelser på at sikre tilgængeligheden over våde og vanskelige strækninger med bl.a. træstier. Disse træstier ønskes generelt suppleret og udskiftet med en bedre kvalitet, ligesom tilslutninger i form af grusramper og strækninger med grus er ønsket. Disse anlæg af stier og faciliteter vil bl.a. kræve fredningsnævnets tilslutning.

Igangværende delprojekter

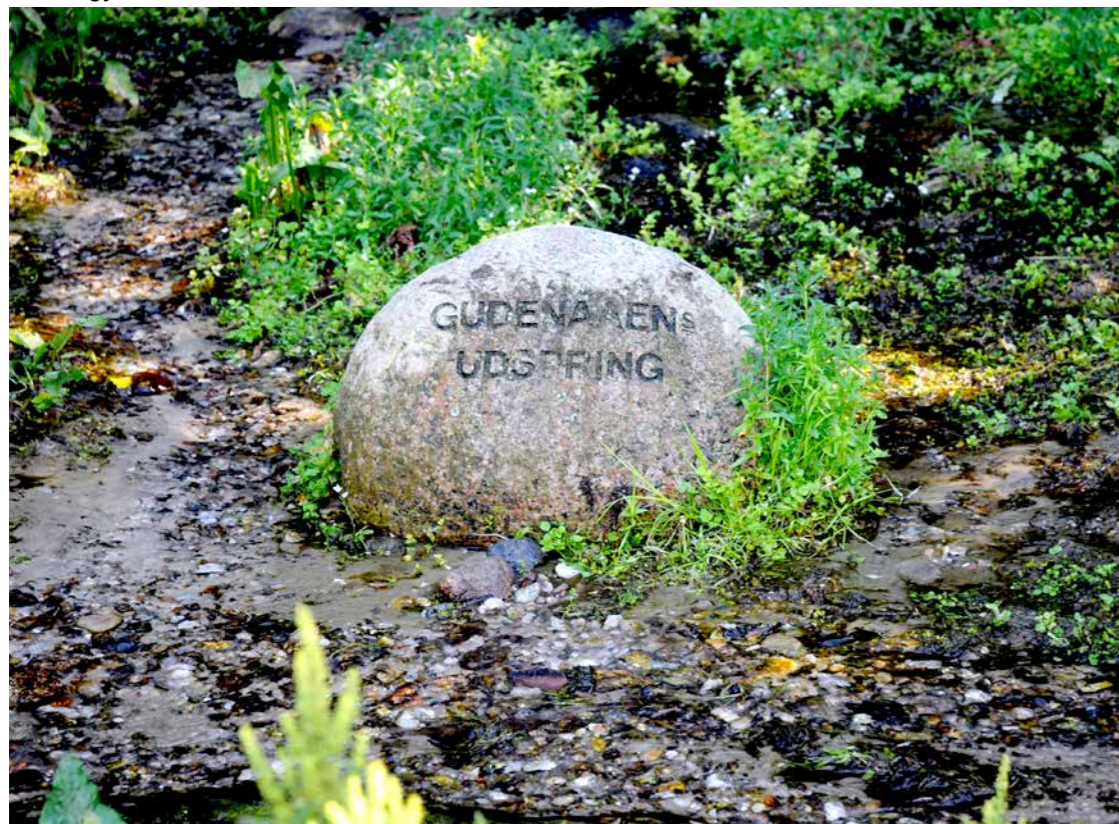
Der er bestræbelser i gang for at etablere strøm ved nye toiletter ved Gudenåens Kilder. Endvidere er Naturstyrelsen i gang med at etablere et udsigtspunkt ved Tøvtløs Banke

Andet

Vejle Kommune gennemfører for tiden i samarbejde med lodsejere en del naturplejeopgaver inden for de fredede arealer i Gudenådalen.

Her begynder GudenåStien.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker					Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	I alt	
Hedensted 1	Træsti ved Jomfruhale, 175 meter	Hedensted Kommune	486.449		11.119		497.568	248.784
Hedensted 1	Træsti syd for Jomfruhale/Sortbjerg, 50 meter	Hedensted Kommune	138.986				138.986	69.493
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		31.272		556		31.828	15.914
I alt Hedensted 1			656.707	0	11.675	0		334.191

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker					Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	I alt	
Vejle	Gudenåens Kilder, madpakkehus m. bænke (type 6, stor)	NST Trekantsområdet		222.377			222.377	111.188
Vejle	Gudenåens Kilder, 5 højskilte	NST Trekantsområdet			84.503		84.503	42.252
Vejle	Udsigtstårn ved kilderne	NST Trekantsområdet		277.971			277.971	138.986
Vejle	Træsti 120 meter ved den spæde Gudenå	NST Trekantsområdet	333.565				333.565	166.783
Vejle	Nyt shelter og toilet ved Hammervej	NST Trekantsområdet		77.832			77.832	38.916
Vejle	Træstier, 491 meter fordelt på 12 delstrækninger	Vejle Kommune	1.364.838				1.364.838	
Vejle	Grusramper ved de 12 delstrækninger	Vejle Kommune	55.594				55.594	
Vejle	Broer, 49 meter fordelt på 5 broer	Vejle Kommune	272.412				272.412	
Vejle	Formidling og nyafmærkning i Vejle Kommune	Vejle Kommune			222.377		222.377	
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		101.320	28.909	15.344	0	145.573	24.906
I alt, Vejle			2.127.729	607.089	322.224	0	3.057.042	523.030

Farver på ruter

Det foreslås, at man i Gudenåens opland til stadighed sikrer, at afmærkninger følger et gennemgående princip:

- **Røde ruter på grøn bund:**
Er lange gennemgående ruter, der udgør rygraden i stinettet. Ruterne skiltes med rutenavne på piktogramskilte.
- **Gule ruter på grøn bund:**
Er højeste prioritets farve på lokale ruter, som kan være ringruter eller gen- og omveje i tilknytning til de røde ruter.
- **Andre rutfarver på grøn bund:**
Hvor flere lokale ruter krydser hinanden kan den gule farve skabe forvirring og manglende eentydighed. Derfor er det også her et overordnet princip at skilte med rutenavne. Her kan det også undtagelsesvist være muligt at vælge andre farver til de lokale ruter. Dog er det ønskeligt, at blå farve på grøn bund *ikke* anvendes, da den blå farve forsøges friholdt til markering af *cykelruter*.

Cykelruter vil i højere grad end vandre- ruter forløbe ad offentlige veje, hvor de afmærkes med færdselstavler med blå bundfarve. Derfor giver det god mening af reservere den hvide rutemarkering på blå bund til cykelruter gennem naturområder og som ovenfor nævnt blå farve på grøn

Indvielse af nyrenoveret toilet og højskilt ved Voervadsbro Teltplads.

Eksempel på A2-infotavle fra Verdens Ende i Uldum Kær med udenlandske resuméer.

bund. Dermed fastholdes den blå farve som grundlæggende signalfarve for cykelruter og -stier.

Ikke alle steder passer dette princip til den afmærkning, der allerede er etableret, men ved renoveringer af afmærkninger og for midlingstavler etc. ville det være en ambition at skabe overensstemmelse over tid.

F.eks. har man i bl.a. det historiske Århus Amt ofte markeret lange vandreruter med hvide symboler på blå bund. Imidlertid følger disse ruter i sjældnere grad offentlig vej end cykelruterne, så der er ikke det samme behov for genkendelighed i forhold til færdselstavler. Derfor foreslås, at disse ruter fremover afmærkes efter Naturstyrelsens koncept med hvide fodgængersymboler på grøn bund og rutens/stiens navn.

Historisk afmærkning af Trækstien.

Farver på træværk

At man som borger har ret til at færdes på et givet areal, vej eller sti, giver ikke automatisk ret til også at afmærke og formidle retten.

Afmærkning af en rute kræver f.eks. lodsejernes accept af placeringen af pæle etc. Mange lodsejere vil være interesserede i at afmærke ruter, da langt størstedelen af publikum opfatter ruten som et forløb, hvor man trygt kan færdes. Derfor vil afmærkning af ruter mange steder være en god idé – også over privatejede arealer – da det i høj grad styrer den rekreative færdsel, og publikum forvilder sig sjældnere ind på områder, som f.eks. haver, gårdspladser eller jagtfredede arealer, hvor man gerne er fri for færdsel.

GudenåStien bygger på Naturstyrelsens afmærkningsprincip med høje piktogram-pæle ved ruters begyndelse etc. og lavere

Ved Svostrup Bro.

Fra Naturstyrelsens skilteprogram.

ruteafmærkningspæle langs ruten. Pile angiver, at man skal dreje i pilens retning, og prikker betyder, at man er på rette vej og bare skal fortsætte. Afmærkningen bør være genkendelig og gennemgående på tværs af kommuner og over såvel statslige, kommunale og private arealer. I bl.a. Skanderborg, Horsens, Silkeborg og Hedensted Kommuner er Naturstyrelsens skiltekoncept anvendt i signalfarver således:

- **Statslige arealer:** Rød signalfarve
- **Kommunale arealer:** Sort signalfarve
- **Private arealer:** Brun signalfarve

Udgangspunktet for valget af signalfarver har været, at Naturstyrelsen i sit skiltekoncept allerede havde reserveret den røde farve for statslige arealer.

I samarbejdet om OplevSøhøjlandet mellem Skanderborg, Silkeborg og Horsens Kommuner valgte Silkeborg Kommune at anvende den sorte signalfarve i Silkeborg

Frivillige har afmærket Himmelbjergruten.

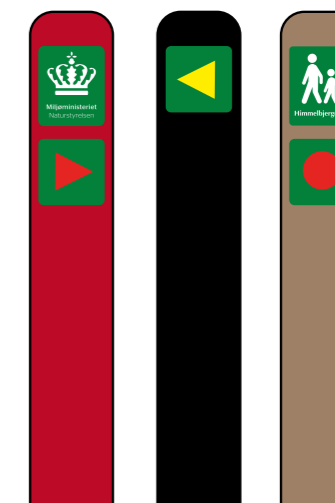
Lokalrute – afmærket med gule symboler.

Dyrehave, hvorfor det var oplagt at vælge denne som signalfarve for alle kommunale arealer. Den brune farve blev valgt til private arealer.

Det muliggør, at man som en overordnet vejledning til publikum kan anviser, at færdes man ad en sti, der markeres af sorte og røde pæle, så er man på offentligt areal og må være der døgnet rundt.

Markeres stien med brune pæle er der færdselsmulighed fra kl. 6 til solnedgang, og man skal holde sig til stien. I praksis har det vist sig, at private lodsejere har savnet denne mulighed for at adskille stier på offentlige arealer fra stier på private arealer.

Publikum har i dag ellers ikke så mange muligheder for at vide, om man befinder sig på offentlige eller private arealer. Størstedelen af publikum er interesseret i at vide, om dét, man gør, er i orden.

Hedensted

Fra den nedlagte Egholm Vandmølle løber Gudenåen gennem Tørring by. Sejladsen på Gudenåen med kanoer og kajaker har sit udgangspunkt ved Tørring Camping.

Tørring Camping er udpeget som Gudenå-Krydsningspunkt og har også plads til almindelige gæster fra bredere målgrupper, så f.eks. cyklister, vandregæster og folk i bil har mulighed for at overnatte her. Det er også ved Tørring Camping, at den kommercielle kanosejlads på Gudenåen har sit udgangspunkt.

Øst for Tørring løber Gudenåen ind i det 1000 hektar store kær- og engområde Uldum Kær, som for år tilbage blev naturgenoprettet af Naturstyrelsen og Hedensted Kommune.

Tidligere var store dele af Uldum Kær vanddækket ved opstemning af Gudenåen som en del af driften af vandmøllen Bjerres Mølle nord for Aastedbro. Omkring år 1900 købte bønderne i kærret mølleopstemningen og nedlagde møllen. Hedeselskabet afvandede derpå kærret ved udretning og uddybning af Gudenåen.

Gudenåen forlader Uldum Kær ved Aale, hvor ådalen igen snævrer ind og bliver en smal ådal frem mod Aastedbro. Både Aale og Aastedbro har idag teltpladser, og i Aale er der også opsat sheltere..

Ved Kodallund danner Gudenåen kommune-grænse til Horsens Kommune.

Forslag til kommende delprojekter

Naturstyrelsen har i Hedensted Kommune en parkeringsplads i den fredede Gudenådal ved Jomfruhale. Her er der ønske om at etablere træstier frem til GudenåStien.

Den centrale formidlingsplads i Uldum Kær

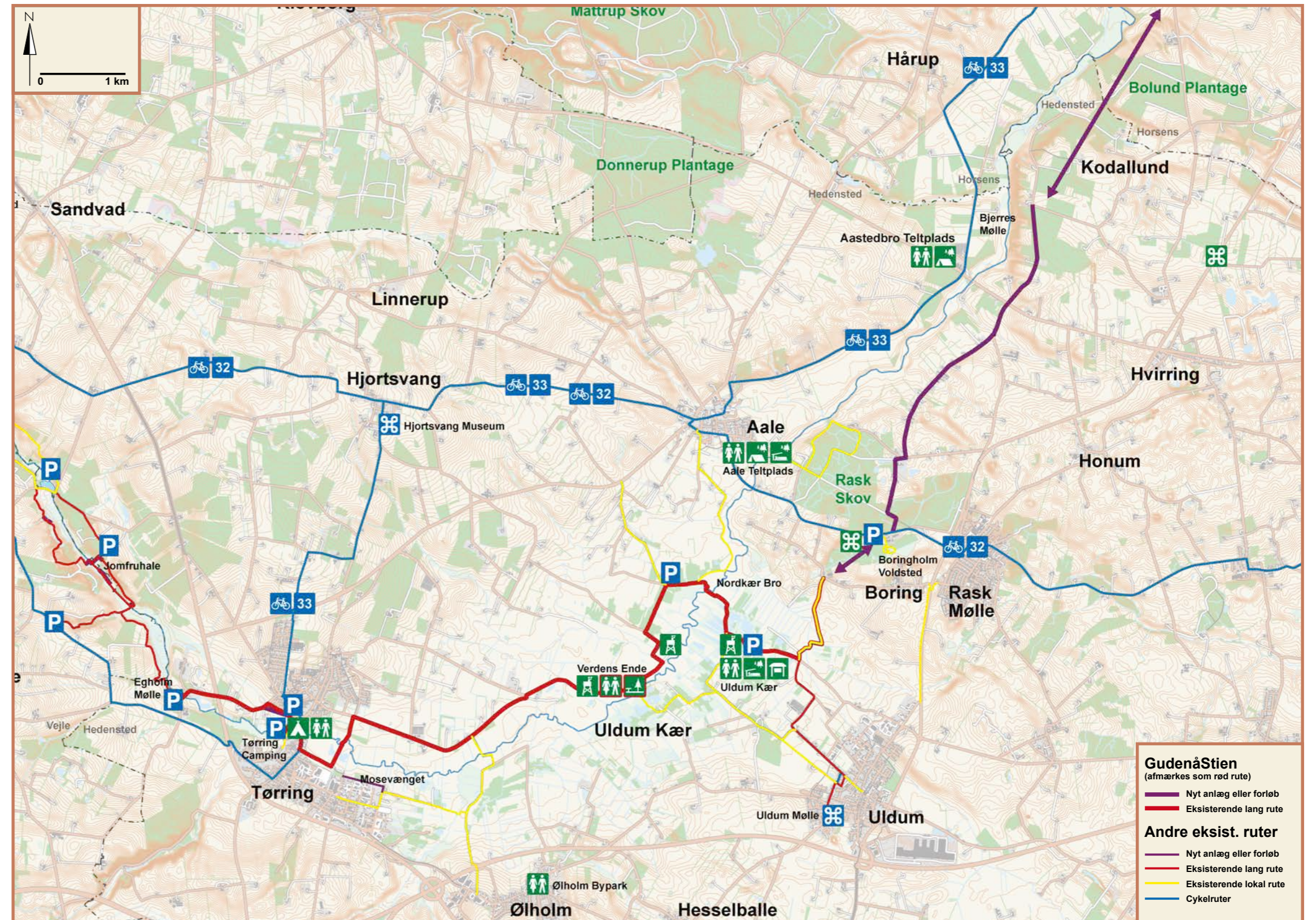
Foto Mikkel Nørtoft

I forbindelse med byudvikling nord for Tørring Camping ønskes GudenåStien flyttet tættere på Gudenåen, så den ikke følger vejnettet, som det er tilfældet i dag.

Ved Verdens Ende er der også ønske om et offentligt toilet.

Efter afslutningen af naturgenopretningsprojektet i Uldum Kær fulgte en indsats med faciliteter, tilgængelighed og formidling. Naturstyrelsen og Hedensted Kommune ud-

Isætning ved Tørring Camping >

Hedensted Kommune har sammen Tørring Udviklingsråd for gennemført store dele af Tørring Masterplan. Planen indebærer, at man har synliggjort Gudenåen gennem Tørring, og bl.a. udskiftet vejbroen over Gudenåen øst for Tørring Camping.

viklede sammen med lokale ildsjæle stinettet i Uldum Kær.

Derfor har Hedensted Kommune også ønsker om at opgradere flere lokale stiforbindelser i Kærområdet, så det bliver muligt at vælge flere forskellige ture med oplevelser i Kæret i tilknytning til GudenåStien.

I dag er der afmærket en hovedrute gennem Uldum Kær fra Tørring Camping til Uldum Mølle. GudenåStien vil for en stor del følge denne hovedrute, men skal videreføres langs Gudenåen som en ubrudt stiforbindelse ind i Horsens Kommune. Derfor skal afmærkningen af hovedruten gennem kæret justeres til at være en del af den sammenhængende GudenåSti fra kilderne til Randers Fjord.

Hedensted Kommune foreslår, at GudenåStien afmærkes over en større strækning langs Gudenådalen mod nord via voldstedet Borryholm. Borryholm er ejet af og driftes af Naturstyrelsen Trekantsområdet som et fredet fortidsminde, hvor der i forvejen er en del træstier, som bør opgraderes og suppleres gennem sumpede områder.

Fra Borryholm og frem til kommunegrænsen til Horsens er der behov for at forhandle med lodsejere om afmærkning og forbedring af ca. 6,4 km af den kommende GudenåSti.

Igangværende delprojekter

Hedensted Kommune følger op på formidlingsarbejdet i Kæret. Efter åbningen af en ny forbindelsesti gennem kæret ved Verdens Ende skal eksisterende infotavler opgraderes.

Formidling om fugle i Uldum Kær

Afsluttede delprojekter

I Tørring arbejdes der på at forskønne areaerne ved Tørring Camping – bl.a. for at sikre bedre faciliteter til de sejlede.

I Uldum Kær har Hedensted Kommune etableret bedre skiltning og flere faciliteter ved landgangsstedet Verdens Ende, hvor også afmærkede cykelruter og vandrestier krydser.

Kommunen har opgraderet afmærkningen af GudenåStien fra Egholm Mølle til Tørring samt fortaget arbejder med forbedring af stibælgninger og parkeringsplads m.v.

Efter naturgenopretningen i kæret blev der etableret faciliteter i form af fugletårne flere steder i kæret, samt sheltere, madpakkehus og toilet på et centralt formidlingssted midt i kæret. Sammen med grus- og træstier i kæret kostede disse ting ca. 1,0 mio. kr.

I 2019 åbnede lokale ildsjæle sammen med Hedensted Kommune stien Verdens Ende inkl. en ny stibro over Gudenåen for ca. 1,0 mio. kr.

Som en del af arbejdet med at forbedre adgangsforholdene i Uldum Kær har kommunen etableret en bro over Ølholm Bæk, og Ølholm Lokalråd har opført madpakkehus og toilet i Ølholm Bypark.

Ved Aale Teltplads er der opsat to sheltere.

Andet

Naturgenopretningsprojektet i Uldum Kær kostede ca. 6,0 mio. kr. Målet var at reducere kvælstofudledningen til Gudenåen med ca. 15 ton årligt.

- Der blev ryddet 27 ha træopvækst i et område på ca. 130 ha i den centrale del af kæret mellem Aale og Uldum.
- For at mindske udvaskningen af kvælstof til Gudenåen blev der i kæret ved Tørring etableret søer og arealer, der

Indvielse af stien Verdens Ende i Uldum Kær – den nye bro over Gudenåen.

oversvømmes om vinteren – ca. 135 ha er omfattet.

- Der blev lavet broer, gang- og cykelstier gennem kæret, og der er etableret en rasteplass for kanoer, parkeringspladser, fugletårne og borde og bænke.
- Stierne er ruteafmærket, der er opsat informationstavler i området og etableret en lille plancheudstilling ved Uldum Fugletårn, samt fremstillet en folder om kærets natur- og kulturhistorie.

Toiletbygning i Ølholm Bypark

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Hedensted 2	Sti tættere på Gudenåen ved Melhedevej, 800 meter	Hedensted Kommune/lodsejere	311.328				311.328	155.664
Hedensted 2	Toilet ved Verdens Ende	Hedensted Kommune		555.942			555.942	277.971
Hedensted 2	Lukning af hul fra Boring til Banestien via Borryholm	Hedensted Kommune/Kærduksene	500.348		27.797		528.145	264.072
Hedensted 2	Lukning af "hul" fra Banestien til kommunegrænsen, 6,4 km	Hedensted Kommune	667.130		55.594		722.725	361.362
Hedensted 2	Formidling og nyafmærkning i Hedensted Kommune	Hedensted Kommune			144.545		144.545	72.272
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		73.940	27.797	11.397	0	113.134	56.567
I alt Hedensted 2			1.552.746	583.739	239.333	0	2.375.818	1.187.909

Horsens

Gudenåen løber med et slynget forløb ind i Horsens Kommune i en veldefineret ådal, der afgrænses af 10-15 meter høje skrænter.

Fra naturens side er der et særligt kraftigt fald på strækningen nord for Bredvad Mølle. Dette fald forstod man at udnytte ved anlæggelsen af Vestbirk Vandkraftværk i 1924.

Ved etableringen af kraftværket blev Gudenåens vand delt i to strømløb. Man gravede en kanal, som førte størstedelen af Gudenåns vand mod øst til en nabodal, hvor man anlagde kraftværket. Der blev opstemt tre kraftværkssøer: Bredvad Sø i Gudenådalen og Naldal Sø og Vestbirk Sø i nabodalen.

Privatbanen mellem Horsens og Bryrup fra 1899 lettede transportopgaverne ved opførelsen af kraftværket. Banen krydsede Gudenådalen på en højbro af jerngitter.

I 1829 blev banen udvidet til normalspor og forlænget til Silkeborg. Højbroen kunne ikke klare normalspor, men da hovedparten af Gudenåens vand var blevet flyttet til

Højbroen i jerngitterkonstruktion fra 1899.

nabodalen, blev broen dækket med en stor grusdæmning med et begrænset gennemløb i betonrør. Højbroen lod man stå inde i dæmningen som en armering.

GudenåStien fører tæt forbi det i 1400-tallet nedlagte nonnekloster, Vissing Kloster, går op over Sukkertoppen og ned til det ved reformationen nedlagte munkekloster, Voer Kloster. Voer Kloster lå, hvor Klostermølle ligger i dag ved Klosterkær.

Klosterkær er et stort indlandsdelta, hvor Gudenåen spreder sit afløb i flere grene til

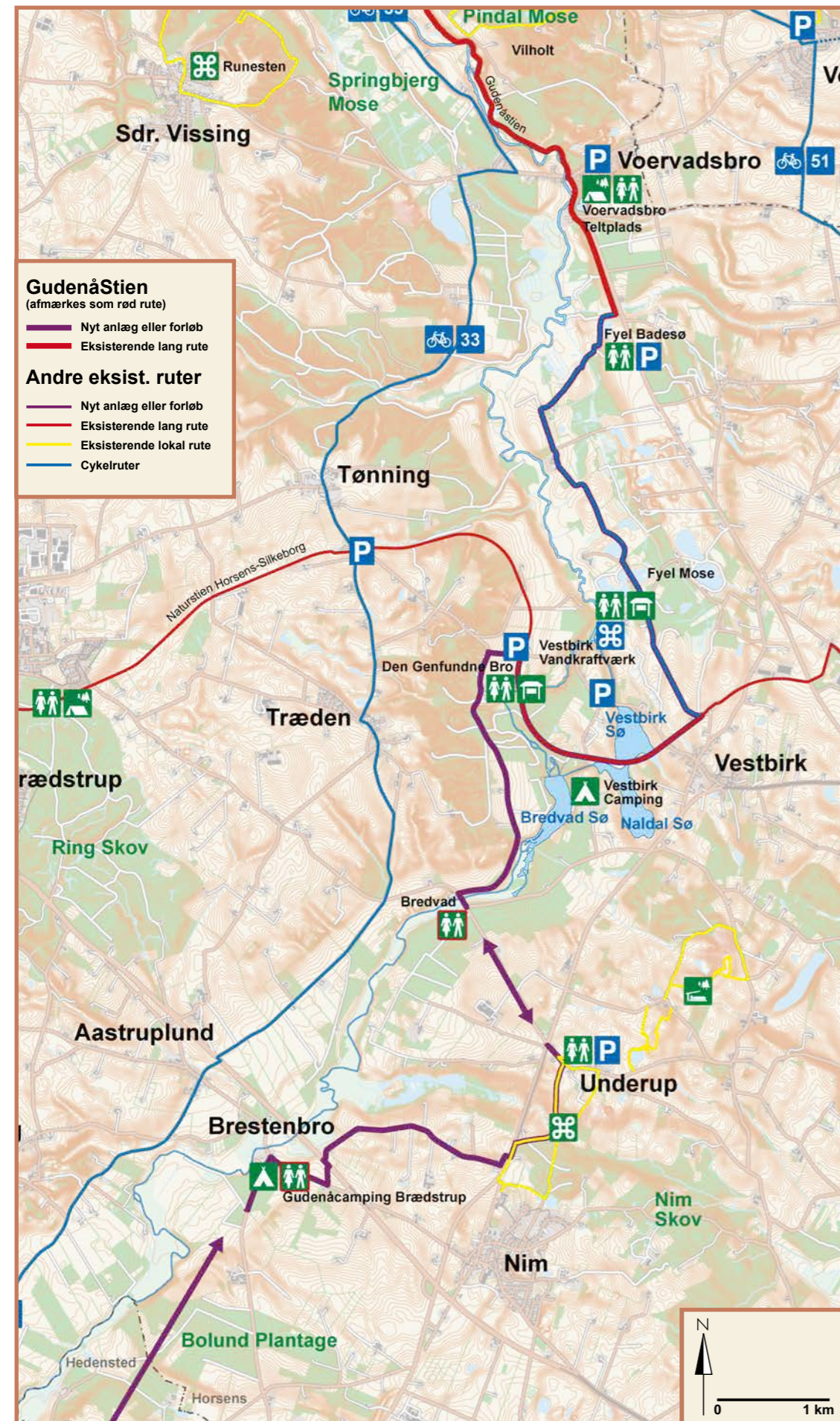
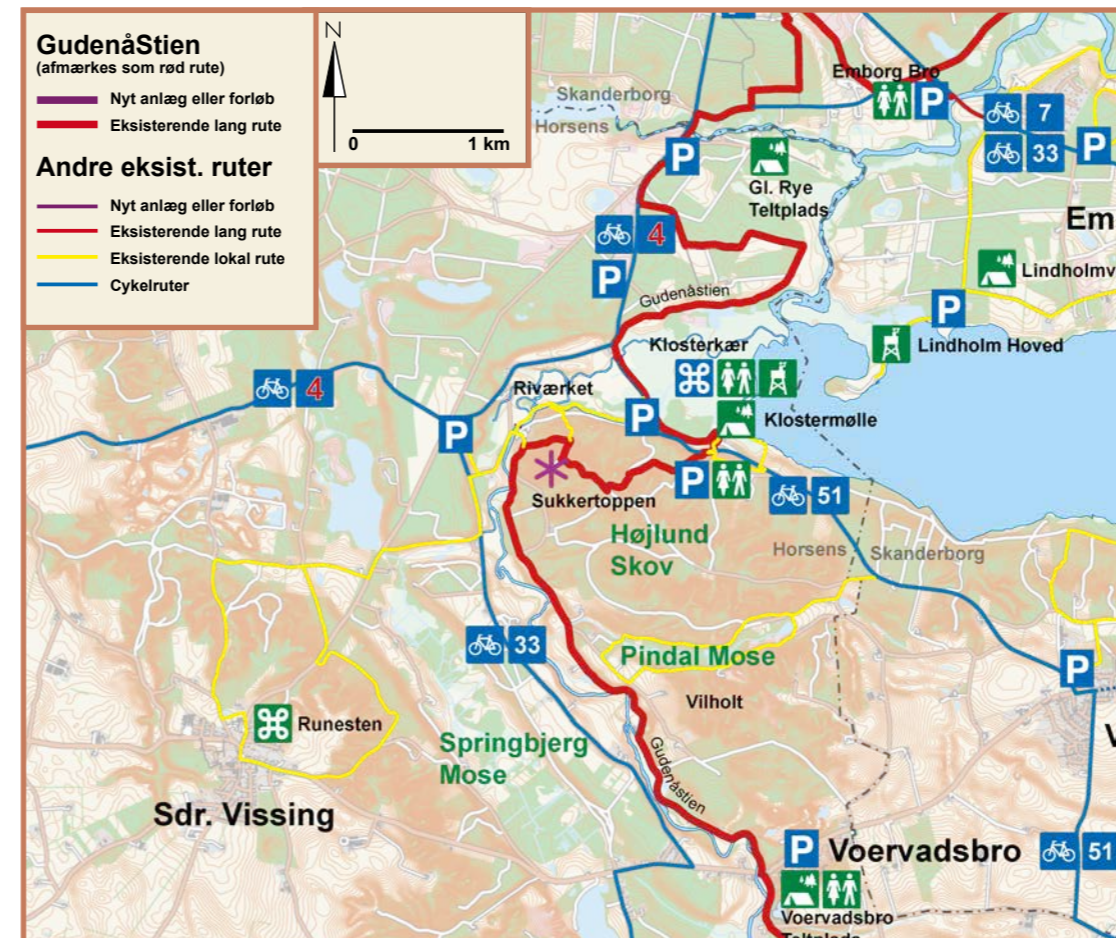
Mossø. Munkene, som etablerede Voer Kloster i 1200-tallet, regulerede Gudenåens løb ved at etablere en kanal i sydkanten af deltaområdet ved Riværket. Dermed skabte man et ca. to meter højt vandfald ved Mossø, hvor vandkraften kunne udnyttes til driften af klostrets vandmølle, Klostermølle.

GudenåStien løber rundt i kanten af Klosterkær og ind over den statejede ejendom Ny Vissing Kloster, som er en udflyttergård fra Vissing Kloster fra sidste del af 1800-tallet.

Fra Ny Vissing Kloster løber GudenåStien ind i Skanderborg Kommune via Salgbroen, der markerer et gammel fiskegårdsanlæg, Salgårde, som lå her i Salten Å og blev delt mellem Vissing Kloster og Øm Kloster.

Området er omfattet af fire store landskabsfredninger: Gudenåen mellem Voervadsbro og Vissing Kloster, Vissing Kloster, Salten Langsø og Mossø. I alt er over 2300 hektar land og 1600 ha vandflade fredet.

Vestbirk Vandkraftværk.

Den nyanlagte grussti, GudenåStien langs Ryvej syd for Voervadsbro.

Igangværende delprojekter

Et grønt partnerskab under Voerladegaard Borgerforening og Voervadsbro Landsbyforening arbejder bl.a. på at etablere en afmærket vandrerute fra Dørup til Klostermølle. Stien er begyndelsen på en siderute til GudenåStien syd om Mossø.

I de statslige vandområdeplaner er Vestbirk Vandkraftværk udpeget som en fysisk spærring. Horsens Kommune har i et tæt samarbejde med Naturstyrelsen igangsat et vandløbsprojekt omkring Vestbirk Vandkraftværk, hvor man vil genskabe Gudenåen ved Bredvad Sø. Derved vil kraftværket miste vandføringen og dermed muligheden for at holde elproduktionen i gang.

Forslag til kommende delprojekter

Der er ønske om at etablere og afmærke en 19,7 km lang strækning af GudenåStien gennem Horsens Kommune fra kommunegrænsen mod Hedensted Kommune og til Voervadsbro.

Store dele af strækningen forløber via eksisterende småveje, men der er også dele af strækningen, hvor der skal forhandles med private lodsejere. Derfor kan forløbet ændres i forhold til det på kortet indtegnede forslag.

Afsluttede delprojekter

I forbindelse med gennemførelsen af et vandplanprojekt i 2014 ved Vestbirk Vandkraftværk, ønskede Horsens Kommune atter at lede en stor del af Gudenåens vand tilbage i Gudenådalen for at skabe bedre betingelser for vandrefisk. Planerne om øget vandføring medførte behov for at fjerne jernbanedæmningen, som var blevet anvendt til natursti siden banens nedlæggelse i 1968.

Efter Horsens Kommunes etablering af faunapassagen i Klosterkær er kærret blevet markant vådere. Da næsten al vand i Gudenåen nu skal udenom Klostermølle og gennem Klosterkær, er Gudenåens kapacitet fra Riværket til Mossø blevet udvidet betragteligt.

Fra fritlægningen af den Genfundne Bro i 2014. Broen var usædvanligt godt bevaret.

Resultatet af vandplanprojektet blev bl.a. en restaurering af højbroen fra 1899, som dukkede frem i usædvanlig velholdt stand. Den Genfundne Bro har siden været en stor attraktion ved Gudenåen og naturstien Horsens-Silkeborg.

Et andet stort naturgenopretningsprojekt er udført ved Vilholt Mølle nord for Voervadsbro. I 2009 fjernede Naturstyrelsen i samarbejde med Horsens Kommune mølledæmningen på tværs af Gudenådalen og derved fjernede man Vilholt Møllens møllesø.

Fra fjernelsen af dæmningen ved Vilholt Mølle. For at undgå tilsanding af gydebanks i Gudenåen, blev dæmningen nedrevet over en længere periode, og sand fra mølledammen blev fjernet fra å-lejet via et stort midlertidigt sandfang nedstrøms dæmningen.

Vilholt Mølle var oprindeligt et træsliberi, som fra 1862 udnyttede Gudenåens Vandkraft. Det blev besluttet at formidle områdets natur- og kulturhistorie ved skiltning i landskabet samt på Klostermølle. Træsliberiet og senere papfabrikken på Vilholt blev drevet sammen med fabrikken på Klostermølle.

Et lokalt grønt partnerskab har afmærket GudenåStien på Højlundvej, som fører forbi Vilholt Mølle. Partnerskabet etablerede også et isætningsanlæg for kanoer og kajakker i Klosterkanalen ovenfor Klostermølle og udførte flere formidlingstiltag langs stierne.

Lidt nord for Vestbirk Vandkraftværk ligger Fyel Mose med større råstofgrave. Ca. 10 ha af råstofgraveområdet blev i 2019 erhvervet af Horsens Kommune, som har udført et naturprojekt, som rummer den nyåbnede Fyel Badesø lige op til GudenåStien.

Fra Voervadsbro teltplads og ca. 900 meter i sydlig retning langs Ryvej, har Horsens Kommune etableret en ny grussti, som er del af GudenåStien.

I Klosterkær har Horsens Kommune etableret en større faunapassage til sammenlagt 3,5 mio. kr. Passagen mellem Gudenåen og

Mossø er forbedret, så dyrelivet uhindret nu kan bevæge sig mellem vandløb og sø.

Gudenåen gennem kærret blev til Dødeå, da munkene i 1200-tallet flyttede åens hovedstrøm ind i en kunstig kanal til Klostermølle. Projektet har igen øget vandføringen i Gudenåens naturlige løb gennem Klosterkær.

Den større vandmængde fordeles mellem Døde Å og nygravede deltaarme. I den laveste del af kærret har Gudenåen fået mulighed for naturligt at danne et nyt delta.

Illustration fra forslaget om "Strømmen"

Andet

"Strømmen – læring og aktiviteter i det skabte land" er navnet på et partnerskabs projektforslag om et natur- og oplevelsescenter på Vestbirk Vandkraftværk ved Gudenåen.

Projektet "Strømmen" har til formål at afdekke en ændret anvendelse af de kulturhistoriske bygninger, hvis kraftværket ophører med at producere strøm.

Projektet er en stærk vision om at skabe et natur- og oplevelsescenter, der som et regionalt fyrtårn formidler oplevelser og læring om natur og kultur på strækningen fra Gudenåens udspring i Tinnets Krat til Mossø.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Horsens	Offentligt toilet med tank ved Brestenbro	Horsens Kommune		555.942			555.942	277.971
Horsens	Offentligt toilet med tank ved Bredvad	Horsens Kommune		555.942			555.942	277.971
Horsens	Lukning af "hul" fra kommunegrænsen til Bolundvej, 6,4 km	Horsens Kommune	2.709.662				2.709.662	1.354.831
Horsens	Ny stibro over Klosterkanalen	Horsens Kommune	83.391				83.391	41.696
Horsens	Formidling og nyafmærkning i Horsens Kommune	Horsens Kommune			166.783		166.783	83.391
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		139.653	55.594	8.339		203.586	-135.860
I alt, Horsens			2.932.706	1.167.478	175.122	0	4.275.306	1.900.000

Skanderborg

Inden Gudenåen løber ind i Skanderborg Kommune passerer den gennem den vestlige ende af Mossø. Mossø er en 10 km lang sø, der udfylder en af Søhøjlandets store dale i øst-vest-gående retning.

De store dale er måske dannet af jordskæl dybt i undergrunden, og mellem dalene ligger efter danske forhold et markant højland med skovklædte skrænter.

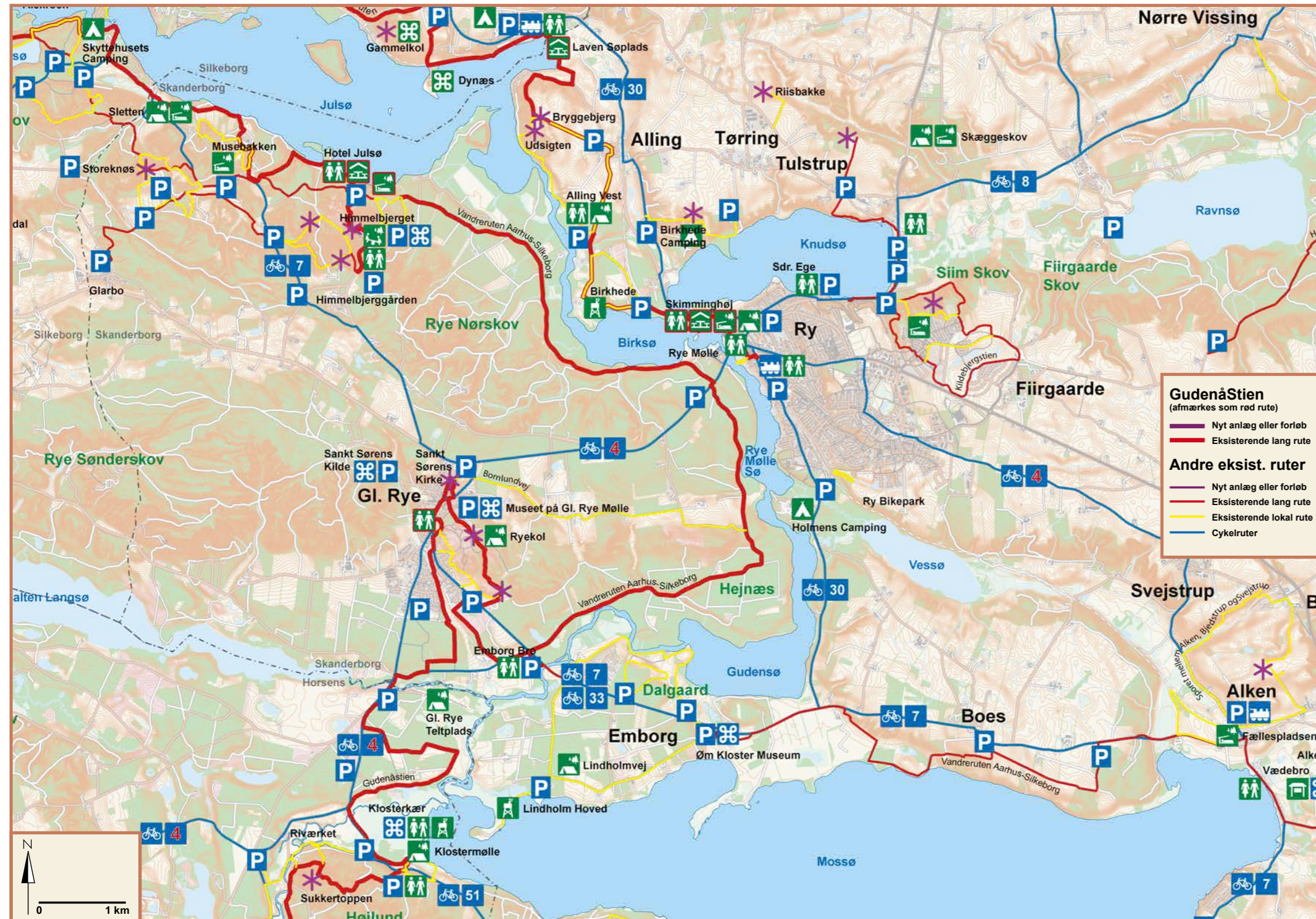
I højlandet findes bl.a. de kendte lokaliteter Ejer Bjerge i ca. 170 meter over havet og Himmelbjerget i 147 meter over havet.

Under isens afsmeltning i sidste istid stod isranden en tid stille ved Mossø, og foran isranden fandt smeltevandet afløb i nordlig retning til sprækkedalen med Julsø og videre herfra til Hjarbæk Fjord ved Viborg.

Da isranden smeltede yderligere tilbage, kunne vandet finde vej til havet via Ran-

ders Fjord, som var en kortere vej til havet. Derfor steg afstrømningshastigheden, og det samme gjorde det strømmende vands erosionsevne.

Da isen efterhånden var helt bortsmeltet, fulgte Gudenåen derpå smeltevandsflodens forløb til Randers og gravede sig i et slyngt

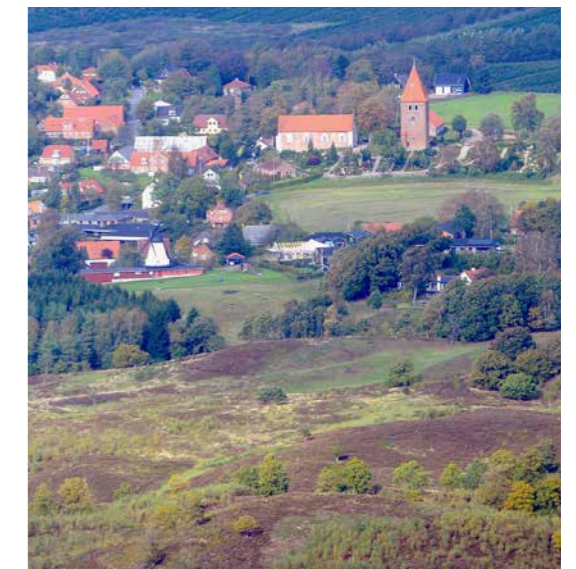
Udsigten fra Himmelbjerget over Julsø.

løb ned i smeltevandsflodens bund. Derved dannede åen terrasser på begge sider af åløbet. Disse terrasser ses meget tydeligt på strækningen fra Mossø til Julsø.

Det var sandsynligvis munkene på Øm Kloster som tidligt i middelalderen etablerede Siimgårds Mølle (forgængeren for Rye Mølle) ved at opstemme Gudenåens vand og danne Rye Mølle Sø. Munkene gravede også kanaler mellem Mossø og Gudensø ved selve klostret for at udnytte vandkraften.

Gudenåen er i det hele taget det vandløb i Danmark, hvor klosterkulturen udviklede sig mest markant med dæmnings- og møllebyggeri. Inden reformationen havde den katolske kirke sikret sig ejerskab til 30 % af Danmarks landbrugsjord, og hovedparten af arealet blev administreret af klostrene.

De nu folkeejede lymbakker i Gl. Rye med Sankt Søren's Kirke i baggrunden.

Den jyske adel og de jyske biskopper samlede i Sankt Søren Kirke i 1534 for at vælge ny konge. Valget faldt på hertug Christian fra Gottorp. Han blev i 1536 blev hyldet som Christian 3. og gennemførte reformationen.

Kirkens landbrugsjord blev inddraget, og Søhøjlandet blev udlagt som Den Skanderborgske Vildtbane – kongen private jagtområde.

Senere indgik de kongelige arealer i Søhøjlandet i Det Skanderborgske Rytterdistrikt – et af landets 12 rytterdistrikter, hvor ryttere i den danske rytterhær havde ophold og var på kost og logi hos kongens fæstebønder.

Sidst i 1700-tallet afhændede kongen rytterdistrikterne, og fæstevæsenet blev afløst af selvejete. Frie bønder landet over samlede sig i en ny bondebevægelse, som skulle sikre bønderne indflydelse på ledelsen af landet.

På Himmelbjerget indledte Steen Steensen Blicher i 1839 en tradition med folkemøder i landskabet. Folkemøderne og bondebevægelsens pres på kongen og godsejerstanden førte til grundloven af 1849. Himmelbjerget har som følge af folkemøder og senere grundlovsmøder udviklet sig til et nationalt mindested for grundloven.

Som rekreativ sti er GudenåStien planlagt, så den over visse strækninger følger Gudenåen tæt, men på andre steder leder stien op over udsigtpunkter og seværdige lokaliteter som f.eks. Sukkertoppen i Horsens Kommune og Sankt Søren Kirke, Himmelbjerget og Bryggebjerg i Skanderborg Kommune.

Himmelbjergtårnet.

Foruden de allerede nævnte landskabfredninger i Horsens Kommune er der store fredede arealer ved Alling Bakker og Knudsø med næsten 750 ha.

Forslag til kommende delprojekter

I Skanderborg Kommune er GudenåStien stort set færdiganlagt, men der er indmeldt en række partnerskabsprojekter, som vil bidrage med nye faciliteter direkte op til GudenåStien.

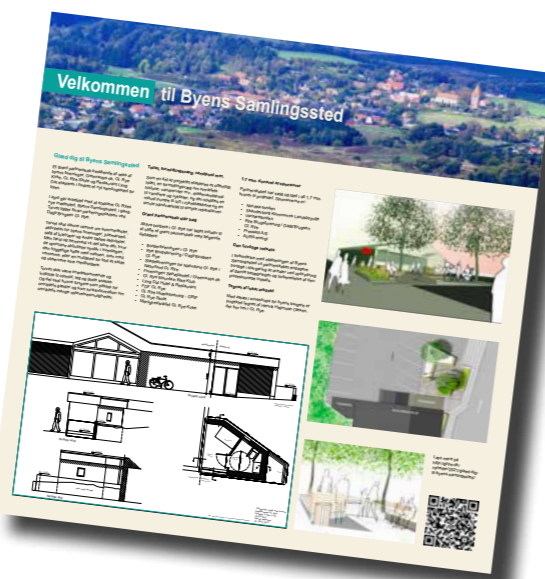
På Skimminghøj i Ry ligger en af Gudenåens vigtige kanoteltpladser. Himmelbjergruten, som blev gennemført som et GudenåPartnerskab for år tilbage, går henover Skimminghøj og har gjort teltpladsen interessant også for vandre- og cykelgæster.

Et grønt partnerskab om Skimminghøj har bl.a. til formål at lave nye offentlige handicaptolletter og ny formidling ved Skimminghøj samt forbedre forholdene for gæsterne på teltpladsen – herunder at etablere et hængekøjehotel i en multifunktionsbygning, som om vinteren rummer det historiske skib, Gl. Turisten.

Ved GudenåStiens forløb henover turistbådenes anløbsplads skal der etableres nye offentlige toiletter og et madpakkehus. Disse ting skal ses i lyset af, at Hotel Julsø desværre nedbrændte i februar 2020.

Lidt øst for foden af Himmelbjerget er der ønske om fra Naturstyrelsen Søhøjlandet at etablere en shelterplads ved GudenåStien.

Byggetavle fra Byens Samlingssted.

Den kommende bådhal på Skimminghøj kan fungere som hængekøjehotel om sommeren.

Igangværende delprojekter

Et nyt grønt partnerskab er igang med at gennemføre et forprojekt om en vandrerute rundt om Mossø. Lokale frivillige fra landsbyerne rundt om søen har lavet aftale med lodsejere om ca. 15 km lokale Spor i Landskabet, som kobles til bl.a. GudenåStien ved Klostermølle.

Partnerskabet om Byens Samlingssted i Gl. Rye skaber aktuelt en plads ved Gl. Rye Brugs, hvor der indrettes handicaptollet, cykelpitstop og formidling af natur- og kulturhistorien i lokalområdet ved GudenåStien. Projektet har opnået støtte fra bl.a. Nordeafonden.

Skanderborg Kommune udarbejder for tiden med støtte fra Realdania en helhedsplan, som bl.a. skal sætte mere fokus på Himmelbjergets demokratihistorie samt adgangsvejene til bjerget. Endvidere skal der arbejdes med formidling ved ankomstpladsen til Himmelbjerget ved Hotel Julsø.

Afsluttede delprojekter

Skanderborg Kommune er én af Gudenåkommunerne, som har fået gennemført flest partnerskabsprojekter med stor deltagelse af frivillige kræfter. Samlet set er der i Skanderborg Kommune investeret ca. 20 mio. kr. i tilgængelighed, faciliteter og formidling.

Stibroen, der fører Himmelbjergruten over Marimunde – broen kan også ses på billedet side 4.

Dermed er mange af GudenåKrydsningspunkterne blevet opgraderet. Det handler f.eks. om indretning af Naturstyrelsens ejendom Vædebro ved Mossøs østende og opholds- og isætningsstedet Emborg Bro nord for Mossøs vestlige ende.

I Alken ved Mossø østende er der indrettet sheltere, bålhytte og handicaptollet på den kommunalt ejede grund, Fællespladsen, og et Spor i Landskabet er blevet udvidet.

Gennem Alken går vandreruten Aarhus-Silkeborg, og vandregæster på denne rute samt kajakfolk på Mossø har taget de nye muligheder i Alken til sig. Skanderborg Kommune har netop opgraderet afmærkning og formidling langs vandreruten.

Store arkæologiske undersøgelser sydøst for Alken rykker ved vores forståelse af jernalderens samfund. Der var allerede omkring år 0 så velorganiserede samfund, at indtrængende hære flere gange er slået tilbage og krigsbytte og krigere er ofret i Illerup Ådal.

Naturfond Gl. Rye blev stiftet, fordi en gruppe lokale borgere engagerede sig i naturen ved Gl. Rye. Man har bl.a. fra A. P. Møllerfonden rejst midler til at erhverve centrale dele af de 27 ha fredede lyngbakker og står nu for tilbagevendende aktiviteter med pleje af bakkerne. Man vil sikre det åbne hede-landskab, som er en rest af græsningsområder knyttet til middelaldermarkeder i byen.

Omkring Ry Stationsby er der gennemført flere partnerskaber, som bl.a. omhandler tilgængelighed til søerne (Badebroer ved Knudhule), udeundervisning (Skoleskibet ved Sdr. Ege Strand), shelter/grillhytte og MTB-spor i Siim Skov samt MTB-legepladsen Ry Bikepark syd for byen.

Himmelbjergruten er et tværkommunalt partnerskab, som har sikret afmærkning og formidling af en ca. 50 km lang vandrerute rundt om Himmelbjergsøerne. I Skanderborg Kommune er der investeret i en stibro, Marimundebroen, med tilhørende træstier gennem et sumpet naturområde, fugletårn ved Birkhede, borde/bænke-sæt og formidling for i alt ca. 1,5 mio. kr. Nordeafonden og Brugsforeningen Tryg er blandt bidragerne.

På Himmelbjerget er det etableret et populært Legeunivers. Projektet er gennemført i en fase 1. Yderligere tiltag afventer den nye helhedsplan for Himmelbjerget.

Andet

Brugsforening TRYG / Kvickly Ry bidrager til lokalsamfundet ved at investere i lokale projekter og har bidraget til flere af de grønne partnerskaber på GudenåKrydsningspunkterne omkring Ry med ca. 5 mio. kr.

Brugsforening har også stiftet Fonden I sfuglen, som arbejder for at udvikle sejladsskibe med elbåde på Himmelbjergsøerne i tilknytning til Himmelbjergruten/GudenåStien.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Skanderborg	Sheltere og grillpladser ved Julsø (Himmelbjerggården)	Naturstyrelsen Søhøjlandet		111.188			111.188	55.594
Skanderborg	Grønt partnerskab om indretning af Skimminghøj	Skanderborg Komm./grønt partn.	233.496	7.189.167	202.363		7.625.025	1.270.000
Skanderborg	Hotel Julsø, offentligt toilet og madpakkehus	Skanderborg Komm./grønt partn.		1.111.884			1.111.884	
Skanderborg	Formidling og nyafmærkning i Skanderborg Kommune	Skanderborg Kommune			83.391		83.391	
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		11.675	420.612	14.288		446.574	2.780
I alt, Skanderborg			245.170	8.832.851	300.042	0	9.378.064	1.328.374

Silkeborg

Gudenåen løber fra Skanderborg Kommune ind i Silkeborg Kommune via Julsø. Efter Julsø følger Borre Sø og Brassø, hvorefter åen snævrer ind ved Remstrup Å, som fører ind til Silkeborg Slotsbanke.

Silkeborg Slot hørte i middelalderen under Aarhus Bispedømme, men overgik ved reformationen til kongen og blev kongeligt len.

Ved auktionen over Det Skanderborgske Rytterdistrikt i 1767 kom hovedgården på private hænder. Men i 1823 kom den ved en fallit tilbage til kongen som største kreditor. Det førte til udskillelsen af skovene i 1837 og oprettelsen af Silkeborg Statsskovdistrikt – nu Naturstyrelsen Søhøjlandet.

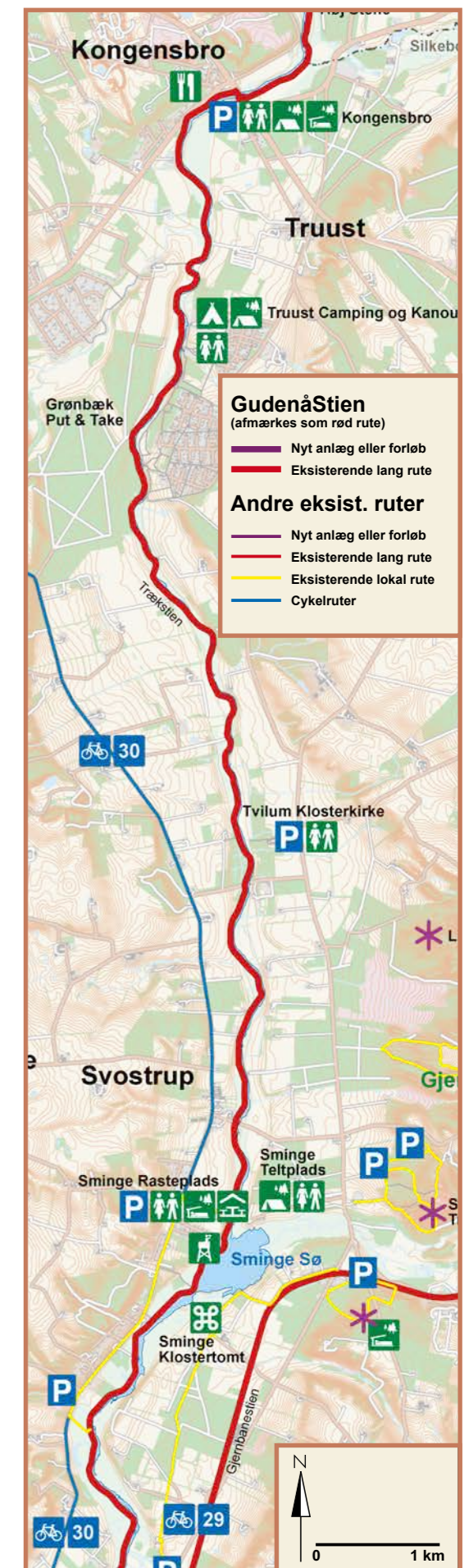
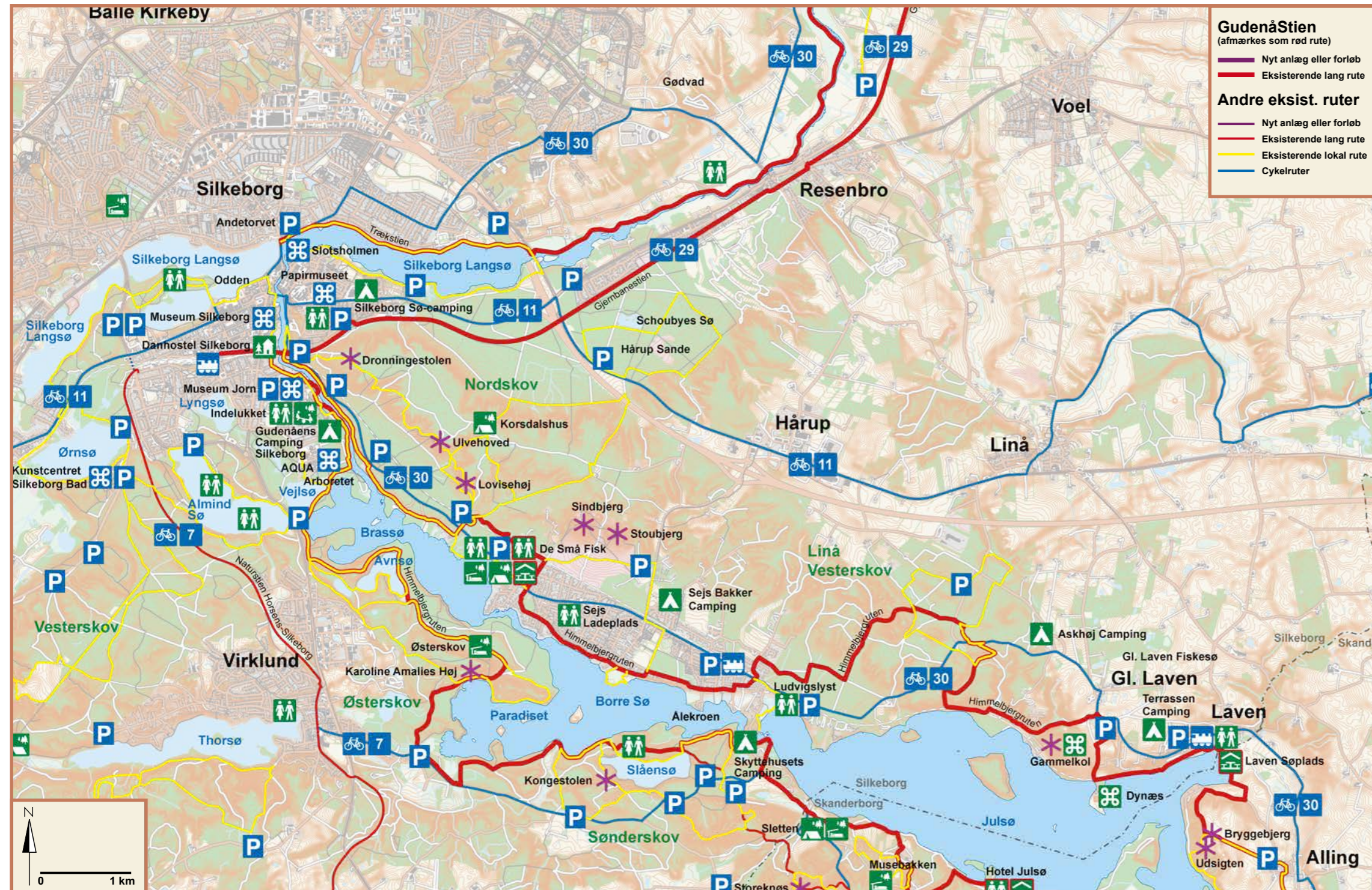
Resten af hovedgården var landbrug, hvor Christian 8. ved Jyllandsrejsen i 1840 besluttede at anlægge en handelsplads og en papirfabrik. Oprettelsen af papirfabrikken blev

lagt i hænderne på familien Drewsen, som i forvejen drev papirfabrikken Strandmøllen nord for København.

Det var også i forbindelse med Jyllandsrejsen, at kongen blev gjort opmærksom på Himmelbjerget. Blichers folkemøder var kommet i vanskeligheder, fordi bjergets ejer havde udstedt forbud mod forsamling. Kongen forstod strømningerne i samfundet, og han valgte at købe Himmelbjerget, så folkemøderne kunne fortsætte.

Silkeborg Papirfabriks direktør Michael Drewsen blev senere udpeget til den Grundlovgivende Rigsforsamling, som førte til Grundloven af 1849. Han tog initiativ til at afholde Grundlovmøder på Himmelbjerget fra grundlovens 5 års dag.

Michael Drewsen blev en vigtig person for udbredelsen af kendskabet til Himmelbjerget som et væsentligt udflugtsmål. Han idriftsatte Hjejlen i fast rute på Himmelbjergsøerne i 1861 og stiftede i 1867 Tårnkomiteen, som

indsamlede midler til tårnet på Himmelbjerg. Tårnet blev rejst efter hans død i 1875 som et værn for grundloven.

Fra Silkeborg Slot løber Gudenåen ind i Silkeborg Langsø med retning mod Kongensbro. Efter Silkeborg Langsø antager åen mere karakter af en flod, der slynger sig gennem ådalen. Ca. 1400 ha langs Gudenåen fra Gødvad til Sminge er fredet.

Efter anlæggelsen af handelspladsen og papirfabrikken blev Gudenåen en vigtig transportvej for pramme med gods mellem Silkeborg og udskibningshavnen i Randers. Da pramfarten var på sit højeste var der 200 pramme på åen. Pramfarten aftog efter anlæggelsen af jernbanerne til Randers og Silkeborg i 1860-70'erne, og den ophørte helt ved åbningen af Gudenåcentralen i 1921.

Gudenåen når kommuegrænsen til Favrskov Kommune nord for Kongensbro og grænsen til Viborg Kommune nord for Ans. Nord for Kongensbro løber den gennem Tange Sø, der er Danmarks største kunstige sø etableret forud for åbningen af Gudenåcentralen.

GudenåStien består i Silkeborg Kommune af Himmelbjerggruten og Trækstien.

Forslag til kommende delprojekter

I Silkeborg Kommune er der fremsat ønsker om at opgradere informationen ved opholdspladsen Laven Søplads, isætningsstedet Ludvigslust og på havnen i Silkeborg.

GudenåStien passerer det offentlige opholdsareal De Små Fisk, hvor der ønskes om at gennemføre et større grønt partnerskab som bl.a. omfatter ny toiletbygning med grejbank, overdækkede borde og bænke, søbadefaciliteter for børnefamilier m.v. Kommunen og Friluftsrådet har givet tilsagn om lidt over halvdelen af finansieringen.

Himmelbjerggruten og Trækstien ønskes koblet sammen og afmærket gennem Silkeborg Midtby og bliver dermed til GudenåStien.

I forlængelse af Silkeborg Kommunes og Naturstyrelsens renovering af Trækstien er der fremsat ønske om en bro over Gudenåen mellem Pramdagerparken og Teglgårdsparken. Broen vil muliggøre, at brugerne af Trækstien / GrudenåStien kan få adgang til indkøb og camping.

Helhedsplan for vandhåndtering i Gudenåen peger på det ønskelige i at sikre en række

Solfærgen Søhøjlandet – en del af Himmelbjerggruten med bidrag fra Nordeafonden.

beboelsesgrunde mellem Ansvej og Trækstien, som blev oversvømmet i februar 2020. Det kræver en hævnning på 60 cm over en 400 meter lang strækning øst for Andetorvet, så Trækstien kan fungere som dæmning.

Forbedrede adgangsforhold til toiletterne ved Sminge Sø og Kongensbro Teltplads er også på ønskeseddelen.

Afsluttede delprojekter

Det tværkommunale partnerskab om Himmelbjerggruten kostede i Silkeborg Kommune ca. 1,4 mio. kr. På De Små Fisk blev der op-

Træsti og platform på Trækstien,

stillet 3 sheltere, og det blev muligt at krydse Himmelbjergsøerne via en lille solcelledrevet færg, som er realiseret af partnerskabet og finansieret af Nordeafonden.

Silkeborg Kommune og Naturstyrelsen Søhøjlandet har afsluttet renoveringen af Trækstien på den statsejede strækning fra Andetorvet i Silkeborg til Kongensbro. Ved Sminge Rasteplads er der opsat sheltere og et madpakkehus med information. Ønskerne om faciliteter for friluftslivet tog afsæt i et grønt partnerskab, som Naturstyrelsen Søhøjlandet gennemførte med interessenterne langs denne strækning af Gudenåen.

Den afsluttede renovering af Trækstien har kostet lidt over 11 mio. kr. eksklusive moms.

Der er udført mere end 1,5 km træstier med opholdsplatforme langs Gudenåen, og resten af de over 21 km sti er hævet med grus.

Andet

Silkeborg Kommune og Lokale og Anlægsfonden opfører et trailcenter til ca. 6,0 mio. kr. Trailcentret skal ligge ved Ferskvandscentret og GudenåStien.

I Indelukket, hvor GudenåStien passerer igennem, har Silkeborg Kommunen bevilget 4,0 mio. kr. til en legeplads med inspiration fra Søhøjlandet. Her kommer bl.a. en lille Hjejlebåd og legehuse om Jorn og Silkeborg Bad. For de lidt større børn bliver der et imponerende klatretårn med store ruchebaner.

Fra indvielsen af Trækstien ved Svostrup Kro.

Populære sheltere ved De Små Fisk.

Årstidernes skitse til trailcenter.

Elverdals skitse til legepladsen i Indelukket.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet	
Silkeborg	Madpakkehus og borde/bænke-sæt ved Laven Søplads	Silkeborg Kommune/grønt partn.		111.188			111.188
Silkeborg	Formidlingstavle ved Laven Søplads, højskilt	Silkeborg Kommune			16.678		16.678
Silkeborg	Formidlingstavle ved Ludvigslust, højskilt	Silkeborg Kommune			16.678		16.678
Silkeborg	Grønt partnerskab om indretning af De Små Fisk	Silkeborg Kommune/grønt partn.		4.741.341	225.712		4.967.053
Silkeborg	Havnen i Silkeborg stor informationstavle om stier	Silkeborg Kommune			33.357		33.357
Silkeborg	Sti afmærkning fra Himmelbjerggruten til Trækstien	Silkeborg Kommune			33.357		33.357
Silkeborg	Hævning af Trækstien øst for Andetorvet	Silkeborg Kommune	555.942				555.942
Silkeborg	Handicapadgang til toilet ved Sminge	Silkeborg Kommune		83.391			83.391
Silkeborg	Stibro ved Teglgårdsparken	Silkeborg Kommune/grønt partn.	1.779.015				1.779.015
Silkeborg	Handicap-rampe ved Toiletbygning ved Kongensbro	Silkeborg Kommune		11.119			11.119
Silkeborg	Formidling og nyafmærkning i Silkeborg Kommune	Silkeborg Kommune			27.797		27.797
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		116.748	247.352	17.679		381.779
I alt, Silkeborg			2.451.704	5.194.391	371.258	0	8.017.354
							2.577.832

Viborg

GudenåStien løber fra Favrskov Kommune ind i Viborg Kommune gennem den privatejede Ormstrup Skov og følger nordøst-siden af Tange Sø frem til Gudenåcentralen fra 1921 – nu kendt som Tangeværket.

På tværs af Gudenådalen anlagde man ved Tange by en dæmning, så Tange Sø blev dannet. Tange Sø er 13 km lang med et samlet areal på 625 hektar – Danmarks største kunstige sø.

El-produktionen fra værket dækkede i 1920'erne en fjerdedel af Jyllands elforbrug.

Tangeværket har stadig elproduktion – svarende til elforbruget fra 3000 husstande. Tangeværket formidles i dag på Energimuseet.

Før Tange Sø blev opstemt, løb Gudenåen i et slynget løb gennem en præcist defineret ådal, som det også er tilfældet i dag på strækningen efter værket og videre mod

Generalstabens målebordsblad ca. 1870 – Tange Sø er markeret med rød kontur.

Bjerringbro og Kjællinghølmrådet. Ved Kjællinghøl løber åen igen ind i Favrskov Kommune.

GudenåStien følger Trækstien, som naturligvis ikke har sit historiske forløb langs Tange Sø, da Trækstien langs åen blev oversvømmet ved opstemningen af kraftværkssøen. Trækstien blev derfor forlagt ind i Gudenåcentralens Plantage.

Umiddelbart nord for Tangeværket fortsætter Trækstien igen langs Gudenåen. Strækningen frem til Bjerringbros sydlige udkant er imidlertid ofte oversvømmet.

Trækstien er sikret ved en fredning, og i landområderne kræver en renovering af Trækstien ifølge kendelsen lodsejernes opbakning.

Kommunerne kan derfor ikke uden Fredningsnævnenes tilladelse og lodsejernes

medvirken udføre større pleje- eller renoveringsprojekter på Trækstien.

På stort set hele strækningen fra Bjerringbro og til Kjællinghøl er Trækstien hævet på kommunale arealer og efter aftale med lodsejerne på private arealer.

Trækstiens gangflade gennem Bjerringbro er hævet af et grønt partnerskab.

Skitse for indretning af Å-promenaden ved Bjerringbro, Labland Architects.

Kaj- og isætningsanlæg ved Bjerringbro – gennemført som et grønt partnerskab med stor lokal deltagelse.

Forslag til kommende delprojekter

På strækningen mellem Vejerslev Skov og frem til Gudenåcentralens Plantage er dele af Trækstien meget vandlidende. Derfor er der fremsat ønske om at hæve Trækstien på grus og træstier på de mest udsatte delstrækninger. Det samme gælder strækningen fra Tangeværket og frem til Bjerringbro.

Ved opholdspladsen i Omstrup Skov er der ønske om at etablere et nyt toilet med tank samt en ny landgangsbro.

Tangeværket ønsker at etablere en shelterby med 6 shelter og fællesfaciliteter som toilet, bad og bålhytte. Placeringen lige ved Trækstien og søen gør området til en oplagt overnatningsmulighed.

I Bjerringbro er der omfattende planer for bymidten, og ved Gudenåen arbejder kommunen sammen med Bjerringbro Byforum om etablering af en Åpromenade.

En større del af den tidligere sportsplads syd for Gudenåen hæves til et niveau, hvor den friholdes af åens hyppige oversvømmelser. Det nye tørre areal indrettes til aktiviteter herunder eventplads, der kan fungere som overdækning/madpakkehus, legeplads, outdoorfitness og plads til boldspil.

Mod nord afgrænses det hævede areal med en ny sti, Perimeterstien. Stien ligger på toppen af det hævede areal og skal altid være farbar – også når åens vandstand er høj.

Stien udføres i slotsgrus, så den er tilgængelig, også for barnevogne og kørestolsbrugere.

Langs Perimeterstien laves små hævede opholds-øer til udflugter, picnic, fødselsdage mm. med bord/bænke-sæt og mulighed for at grille. En del af finansieringen er på plads.

Vest for Bjerringbro bør et centralt stykke af Trækstien hæves, så der med de øvrige gennemførte hævede dele opstår en ubrudt hævet Træksti, hvor Gudenåstien kan forløbe frem mod Kjællinghøl og Ulstrup i Favrskov Kommune.

Ved Kjællinghøl ligger den kommunalt drevne Kjællinghøl Naturskole med histo-

risk værksted. Naturskolen har ønske om at kunne udvide aktiviteterne på selve åen ved at få bygget en kopi af en Gudenåpram.

Adgangen til Kjællinghøl voldsted ønskes forbedret og voldstedet ønskes formidlet.

Afsluttede delprojekter

Et grønt partnerskab indviede i 2018 et projekt om *Tilgængelighed til Gudenåen – Bjerringbro-Kjællinghøl*. Den grundlæggende idé var at opgradere den fredede Træksti over en ca. 4,2 km lang strækning fra Bjerringbro bymidte til Kjællinghøl.

Ved etablering af grus- og træstier med supplerende faciliteter og formidling herunder et kaj- og isætningsanlæg for offentligheden ved Bjerringbro Teltplads, opholdsfaciliteter m.v. ønskede partnerskabet at give et vægtigt bidrag til forbedring af tilgængeligheden til Gudenåen. Kaj- og isætningsanlægget har givet Bjerringbro et helt nyt og meget besøgt samlingssted ved Trækstien.

Viborg Kommune har etableret en ny bro over Gudenåen ved Kjællinghøl til erstatning for den tidligere bro, som desværre måtte afspærres og faldt sammen i 2019 grundet råd i de bærende konstruktioner.

Frivillige kræfter etablerer borde/bænke-sæt i Bjerringbro.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Viborg	Nye grus- og træstier Vest for Vejerslev Skov, 180 og 99 meter	Viborg Kommune	431.292				431.292	215.646
Viborg	Toilet med tank ved opholdsplads samt landgangsbro	Viborg Kommune		305.768			305.768	152.884
Viborg	Uderum Tange Sø	Viborg Komm/GudenåCentralen		1.119.667			1.119.667	559.834
Viborg	Nye grus- og træstier fra Tangeværket til Bjerringbro	Viborg Kommune	1.306.464				1.306.464	653.232
Viborg	Å-promenade: Sti, madpakkehus, grej m.v.	Viborg Kommune/Byforum	514.802	1.412.093	111.188		2.038.084	1.833.000
Viborg	Trækstien ved Bjerringbro, fase 2, 100 træsti over lavning	Viborg Kommune	416.957				416.957	208.478
Viborg	Pram til formidling i naturskolen Kjællinghøl	Viborg Kommune/Naturskolen			222.377		222.377	111.188
Viborg	Kjællinghøl voldsted, vejvisere og infotavler	Viborg Kommune			55.594		55.594	27.797
Viborg	Formidling og nyafmærkning i Viborg Kommune	Viborg Kommune			83.391		83.391	41.696
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		133.476	141.876	23.628		298.980	149.490
I alt, Viborg			2.802.990	2.979.405	496.178	0	6.278.573	3.953.245

Favrskov

Gudenåen løber gennem Favrskov Kommune i to delstrækninger – over en forholdsvis kort strækning langs Tange Sø's spæde begyndelse gennem Vejerslev Skov og over en længere strækning fra Kjællinghøl til Amtmand Hoppes Bro ved Langå.

Gudenåen danner grænse til Randers Kommune på strækningen lige vest for Ulstrup Slot til Amtmand Hoppes Bro.

Gudenådalen er her med stejle skrænter en velafgrænset dalsænkning. Langs åen er der et udbredt strøg af lavtliggende eng- og mosearealer. Fra ådalens skrænter er der fra Busbjerg sydvest for Ulstrup en enestående udsigt over Gudenådalen.

Forslag til kommende delprojekter

Der er ønske om at etablere en ny og mere tilgængelig bro over Borre Å med ramper i stedet for trin.

På strækningen mellem Sandskred og Bamsebo Camping er der også et ønske om at hæve Trækstien på træ og grus, og det samme gælder gennem Vellev Mose. Mosen rummer udbredte arealer med beskyttet natur, så naturens dynamik må ikke begrænses. Det kan forhindes ved at etablere store dele af Trækstien / Gudenåstien som træsti.

Udsigten over Gudenådalen fra Busbjerg – dalens terrasser er beskrevet på side 16.

Hævede træstier og opholdsplatform vest for Ulstrup.

Fra naturlegepladsen ved Dannebrogpladsen.

Ved Kjællinghøl er Trækstien nu frahegnet, så man trygt passerer kreaturerne.

Afsluttede delprojekter

Gennem Vejerslev Skov blev Trækstien i 2013 hævet via et grønt GudenåPartnerskab. Partnerskabets aktiviteter blev finansieret af kommunen, Naturstyrelsen, Friluftsrådet og Nordeafonden.

Arbejdet blev fulgt op af nye grønne partnerskaber i 2016 ved etablering af hævede træstier og grusstier på strækningen Bamsebo-Ulstrup og indretning af Dannebrogpladsen i Ulstrup med naturlegeplads, udeskole og shelterplads. Partnerskaberne modtog bidrag fra kommunen, Naturstyrelsen, Friluftsrådet, Lokale og Anlægsfonden og ELRO-fonden.

Der er i 2021 etableret adgang til en nyligt genfundet og restaureret skibssætning, Høj Stene, i Vejerslev Skov. Her er tale om nord-europas største skibssætning, der måske er Jyllands ældst kendte kongegrav fra omkring år 600 (germansk jernalder 550-750). Restaureringen er støttet af A. P. Møllerfonden.

Favrskov Kommune har i 2021 etableret hævede træ- og grusstier på en særlig vanskelig og 800 meter lang strækning mellem Kjællinghøl og Sandskred.

Ved Dannebrogpladsen er der omkring det eksisterende isætningssted i 2021 etableret et havne- og opholdsanlæg.

Havne- og opholdsanlægget ved Dannebrogpladsen muliggør nu, at man kan benytte siddeskulturen eller opholde sig i åen på platformene.

Frivillige fra Danmarks Naturfredningsforening holder pause i Vejerslev Skov.

Børn fra Sahl Friskole hjalp til ved fjernelse af gamle træsti-anlæg i Vejerslev Skov.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Favrskov 1	Ny stibro med ramper over Borre A, 45 meter	Favrskov Kommune	93.815				93.815	46.908
Favrskov 1	Ny Træsti i Vejerslev Skov, 60 meter	Favrskov Kommune	214.038				214.038	107.019
Favrskov 1	Formidling og nyafmærkning i Favrskov Kommune 1	Favrskov Kommune			55.594		55.594	27.797
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		15.393	0	2.780		18.172	9.086
I alt, Favrskov 1			323.246	0	58.374	0	381.619	190.810

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Favrskov 2	Trækstien, Kit Office strækning	Favrskov Kommune	628.326				628.326	314.163
Favrskov 2	Trækstien, Bamsebo-Hagenstrupparken	Favrskov Kommune	1.437.555				1.437.555	718.777
Favrskov 2	Trækstien, Dannebrogpladsen-Ulstrup Øst	Favrskov Kommune	864.379				864.379	432.189
Favrskov 2	Trækstien, Vellevej mose	Favrskov Kommune	7.129.512				7.129.512	3.564.756
Favrskov 2	Trækstien, Østergård strækning	Favrskov Kommune	3.489.204				3.489.204	1.744.602
Favrskov 2	Formidling og nyafmærkning i Favrskov Kommune 2	Favrskov Kommune			83.391		83.391	41.696
Favrskov 2	Konsulent til forundersøgelse, lodsejerkontakt	Favrskov Kommune	166.783				166.783	83.391
Favrskov 2	Konsulent til anlægsprojekter, alle delområder	Favrskov Kommune	778.319				778.319	389.159
Favrskov 2	Tinglysninger	Favrskov Kommune	166.783				166.783	83.391
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		733.043	0	4.170	0	737.213	1.287.065
I alt, Favrskov 2			15.393.902	0	87.561	0	15.481.463	8.659.190

Randers

Gudenåens løb i Randers Kommune går syd om Langå i en veldefineret ådal omgivet af skrænter. Ved Langå vider dalen sig ud

med de store sammenhængende Vorup, Væth, Hornbæk og Værum Enge. En stor del af engene er opkøbt af Aage V. Jensens Naturfond. I samarbejde med Naturstyrelsen og Randers Kommune naturgenoprettes engene for at opsamle kvælstof.

Syd for Langå optager Gudenåen sidevandløbet Lilleå og ved Fladbro løber Nørreåen til Gudenåen.

Allerede i middelalderen var der bro over Gudenåen ved Aabro. Aabro var hjemsted

for to årlige markeder, og i 1800-tallet lagde mange pramme til her, fordi der var en kro – Aabrohus Kro.

Det var anlæggelsen af jernbanerne fra Aarhus og til Viborg i 1860'erne, som for

alvor satte skub i byudviklingen og gjorde Langå til et knudepunkt for togtrafikken.

Langå Borger- og Håndværkerforening købte i 1923 Skovlystområdet ved Gudenåen med henblik på at skabe et friluftsområde for byen.

Nye lystfiskeplatforme ved Gudenåen i Langå – blandt Danmarks bedste laksevand.

Frivillige fra Gudenåens Potentialer.

Den fredede Amtmand Hoppes Bro over Gudenåen øst for Langå.

Den strategisk placerede købstad, Randers, har fået sine privilegier i middelalderen, da byen var en handelsby med 13 tilkørselsveje og flere klostre.

Efter reformationen blev Gråbrødreklostret ombygget til Dronningborg Slot, som sidst i 1600-tallet blev centrum i Dronningborg Rytterdistrikt.

Randers Havn med Tørvebryggen i Gudenåen var en vigtig udskibningshavn for bl.a. landbrugsprodukter, tegl og tørv fra oplandet, og fra midten af 1800-tallet også for handelspladsen og papirfabrikken i Silkeborg.

Forslag til kommende delprojekter

Ved Skovlyst i Langå er der forslag om at hæve et bynært stykke af Trækstien i forlæn-

gelse af et netop afsluttet grønt partnerskab, som er gennemført af Randers Kommune og Foreningen Gudenåens Potentialer.

Ved shelterpladsen Johannesberg er der ønske om at forbedre opholdsfaciliteterne med bl.a. grill- og bålplads.

En lokal borgergruppe i Stevnstrup arbejder på at lave et havneanlæg ved Gudenåen, hvor blandt andet kajaker og handicapvenlige både kan ligge til.

Ved Nørreåen i Fladbro er der ønske om at etablere en opholdsplatform, borde/bænkesæt og formidling.

På den sydøstlige side af Gudenåen har Naturstyrelsen forslag om at opsætte et fugletårn ved Væth Enge, ligesom der i Værum

Enge er forslag om formidling og sikrere passager på spange over grøfter m.v.

Frijsenvold Laksegård er en væsentlig kulturhistorisk lokalitet, og her har Naturstyrelsen også foreslået bedre adgang og formidling.

Naturrådet for Gudenåengene arbejder på at skabe nye og bedre muligheder for naturoplevelser i Gudenåengene ved Randers.

Afsluttede delprojekter

I Langå har Randers Kommune og Foreningen Gudenåens Potentialer bl.a. i samarbejde med Danmarks Naturfond, som ejer Langå Egeskov, gennemført et grønt partnerskab. Ved Skovlyst er der etableret toiletter og bedre opbevaringsforhold for kanoer og kajaker, madpakkehus og formidling,

og det lokale stinet og dele af Trækstien er hævet på træ og grus.

Andet

I Hornbæk Enge, Vorup Enge og Gudenåparken har Aage V. Jensen Naturfond i samarbejde med Randers Kommune opført handicapvenlige udsigtsplatforme langs engsøerne og skabt tilgængelighed for alle.

Der er opført en oplevelsesgangbro gennem rørskovene og flere opholdsplatforme i den bynære Gudenåparken beliggende ved Randers Naturcenter. Stierne i områderne er flere steder blevet forbedret og hævet.

De nye udsigtsplatforme i Hornbæk Enge benyttes flittigt af bl.a. fuglefotografer.

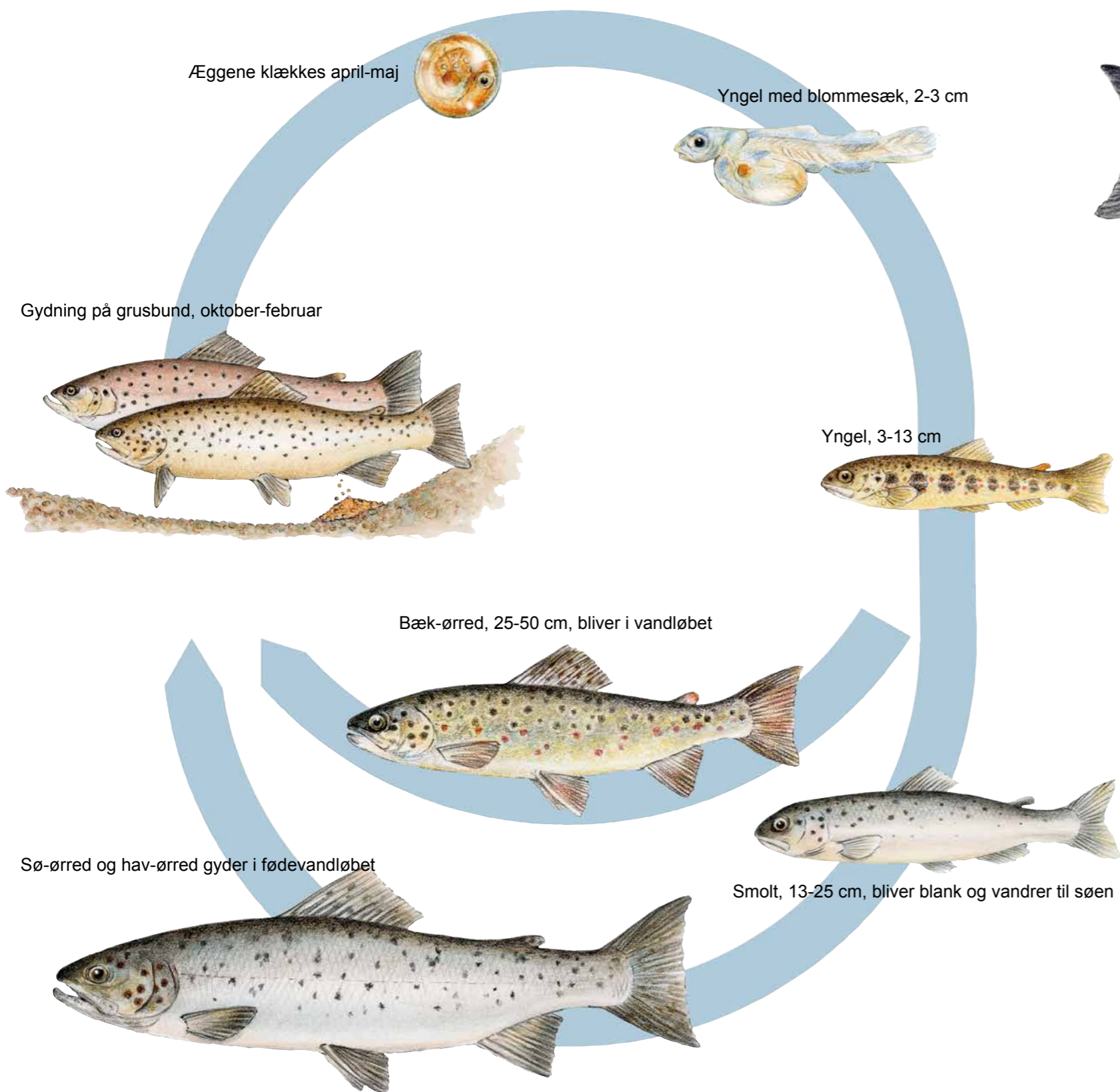
Foto Lars Møgaard

Nyt madpakkehus ved Skovlyst i Langå. I forgrunden skulpturen Pramdrageren af Erik Heide.

Kommune	Emne	Forslagsstiller	Ønsker				I alt	Bevilget
			Sti	Faciliteter	Formidling	Andet		
Randers	Grønt partnerskab om Langå i Udvikling, fase 2, sti-delen	Randers Kommune/grønt partn.	1.400.974				1.400.974	700.487
Randers	Johannesberg, borde/bænkesæt, grill og bålplads og infotavle	Randers Kommune		33.357	15.566		48.923	24.461
Randers	Stevnstrup Badestrand	Randers Kommune/borgerforening		166.783			166.783	83.391
Randers	Stenstrup, havneanlæg for kajaker og handicapvenlige både	Randers Kommune/borgerforening	138.986	277.971			416.957	208.478
Randers	Stevnstrup-Fladbro, træsti under jernbanebro	Randers Kommune	2.029.189				2.029.189	1.014.594
Randers	Væth Enge, fugletårn og infotavle A2	NSt. Kronjylland		227.936	15.566		243.503	121.751
Randers	Frijsenvold Laksegård og infotavle A2	NSt. Kronjylland			15.566		15.566	7.783
Randers	Frijsenvold Enge, etablering af sikre passager over grøfter	NSt. Kronjylland	38.916				38.916	19.458
Randers	Værum Enge, infotavle A2	NSt. Kronjylland			15.566		15.566	7.783
Randers	Værum Enge, etablering af sikre passager over grøfter	NSt. Kronjylland	27.797				27.797	13.899
Randers	Nørreåens udløb i Gudenåen: Platform, b/b og infotavle A2	NSt. Kronjylland		55.594	15.566		71.161	35.580
Randers	Formidling og nyafmærkning i Randers Kommune	Randers Kommune			277.971		277.971	138.986
	Uforudsigelige omkostninger, 5 %		181.793	38.082	17.790		237.665	-170.398
I alt, Randers			3.817.654	799.723	373.593	0	4.990.970	2.206.255

Ørredens livscyklus

Ørred, *Salmo trutta*

Bæk-, sø- og havørreder er alle samme art – præget af deres opholdsted. Men spærringer i Gudenåen medfører, at havørreder ikke kan komme ret langt op i vandløbssystemet.

Ørreder gyder i mindre bække, som snor sig gennem landskabet, men de kan også gyde i åernes hovedløb.

Alle typer af ørreder gyder fra oktober til februar. Hunfisken finder et sted med hurtig strøm og stenbund, hvor hun graver en gydegrube med kraftige slag af halen. Hun stiller sig i bunden af gruben, og hannen kommer til og afgiver sæd, mens æggene gydes.

Er der ikke hindringer mod fiskenes vandring ned gennem å-systemet, vil nogle af de unge ørreder i marts-april efter nogle år i ferskvand vandre mod havet som smolt.

Smolt tilpasser sig saltvand og skifter farve fra en spraglet dragt til sølvfarve. I havet udvikler smoltene sig til blanke havørreder.

Smolt, som ikke vandrer til havet, bliver i vandløbet som bækørreder, eller i søer som sø-ørreder.

I Gudenåsystemet syd for Tangeværket lever en isoleret bestand af sø- og bækørreder uden kontakt til havet.

Laks, *Salmo salar*

Laks regnes af lystfiskere for en af de fornemste fangster, men de historiske laksegårde i bl.a. Gudenåen vidner om, at laksefiskeriet tidligere også var vigtigt økonomisk set.

Den sølvskinnende laks kendes fra ørreden på bl.a. en slankere halerod og færre pletter under sidelinjen. Gydedragten har et rødt skær med sorte og røde pletter, og hannen udvikler en kæbekrog.

Laksen vejer normalt 1-15 kilo. I sjældne tilfælde kan den veje over 20 kilo.

Laksen var tidligere udbredt i en række vestjyske åer samt i Gudenåen. Bestanden i Gudenåen uddøde i 1920'erne, da Tangeværket blev bygget.

Indtil videre er laksefiskeriet i Gudenåen helt afhængig af udsætninger. Omkring år 2000 var Gudenåen blandt top-ti-listen over Europas bedste laksevande med udsatte laks fra Storåen.

I 2009 skete en sensation på Langå Sportsfiskerforenings stykke af Gudenåen. Den største danske laks i 75 år blev landet her, og den vejede 21,1 kg.

Administrativt

Asfaltsti ved Randers Regnskov.

Trampesti ved Sindbjerg/Stoubjerg.

Handicapvenlig sti i slotsgrus/cykelgrus.

Cykelgrus på geotekstil, Himmelbjergruten.

Begrebsafklaring

Veje

- **Større veje** er en samlebetegnelse på asfaltbelagte veje med offentlig adgang. Kun i meget begrænset omfang kan de indgå til rekreativt brug, hvis der ikke er alternativer (evt. spor i rabatten).
- **Mindre veje** er en samlebetegnelse på menneskeskabte færdselsarealer, der nu eller tidligere har tjent til færdsel med 4-hjulede køretøjer som biler og traktorer m.v. Egner sig ofte til rekreativt brug.
- **Private og offentlige markveje og skovveje** – er alle menneskeskabte færdselsarealer, som umiddelbart egner sig til rekreativt brug.

Stier

- **Stier** er også menneskeskabte færdselsarealer, som kan anvendes rekreativt.

Træstier i Uldum Kær,

Foto: Michael Laursen

- **Stier i eget trace** er betegnelsen på menneskeskabte færdselsarealer, der ikke egner sig til færdsel med motorkøretøjer, fordi de er mindre end veje eller ikke er funderede til køretøjer.

Ruter

- **Ruter** er kortlagte og afmærkede færdselsforløb af sammenhængende veje og stier. Afmærkningerne kan bestå i markeringer på pæle (pile og prikker), markeringer ved skilte efter vejlovgivningen eller markeringer på træer eller andre genstande i landskabet. Man kan tale om større, sammenhængende nationale eller regionale ruter eller kortere, afsluttede lokale ruter.

Ture

- **Ture** er anbefalinger om anvendelse af veje, stier og ruter for at nå et bestemt mål, en bestemt række af

temaoplevelser etc. Ture planlægges ofte af turistbureauer eller lokale folk, som gerne vil gøre opmærksom på oplevelser i et lokalområde.

Stityper efter belægning

- **Asfaltstier** er stier, der er belagt med asfalt. De egner sig normalt også til cykling og evt. færdsel med manuelle eller eldrevne kørestole.
- **Grusstier** er stier, der er belagt med grus. Afhængig af grusets beskaffenhed kan overfladen være jævn eller ujævn. Hvis der er skarpe materialer i gruset kan punkteringer være hyppige, hvis man cykler på grusstierne. Hvis grusstierne ikke hele tiden slides, vil bevoksning efterhånden vandre ind over stien.
- **Stenmelstier** er grusstier, der er forsynet med et dæklag af stenmel, som gør overfladen hårdere og mere jævn

end grusstier. Stenmelstier egner sig normalt også til cykling og evt. færdsel med manuelle eller eldrevne kørestole.

- **Slotsgrus eller cykelgrus** er en belægningstype med hård overflade, men hvor der kun udlægges ét lag grus, som har den samme overfladiske beskaffenhed som stenmelstier. Cykelgrus har runde korn, så punkteringer forekommer mindst muligt.
- **Træstier** er stier over især vådbundsarealer, hvor der kan forekomme oversvømmelser, eller hvor man ønsker at sikre vandets frie bevægelighed under stien af hensyn til naturen m.v. Træstier etableres enten

på pæle i træ eller på galvaniserede metalskrueben, som kan tåle langvarig vand- og jordkontakt. Dæklaget kan være forskellige træsorter med lagret eg eller udenlandske hårdtræ-arter som de mest holdbare. Af hensyn til faren for glatte stier kan overfladen være riflet, eller der kan være monteret skridsikring.

- **Trampestier** er stier, hvor man anvender den belægning, der er i naturen i forvejen, og hvor publikum tåler naturens skiftende påvirkninger af trampestien. Sådanne stier kaldes også for trampespor eller blot spor. Over våde passager kan trampestier suppleres med f.eks. barkflis, spange eller broer, træstier etc.

Fra etableringen af Trækstien ved Vejerslev Skov som hævede træstier.

Trafikarter

Vandring

Vandring kan have mange formål. For lokale beboere er der ofte tale om kortere ture, hvor man slapper af eller motionerer med en rask travetur – en tur, hvor man luffer børnene eller hunden. Enkelte vil kunne bruge dele af de sammenhængende ruter til daglige transportformål til f.eks. skole eller arbejde.

For turisten vil det primære formål være at se nye steder og få oplevelser og viden – evt. ved ture over længere strækninger og evt. med oppakning til ophold ved åen i flere dage. Vandring vil i de fleste tilfælde være uorganiserede oplevelser, men der kan også være tale om guidede ture for grupper eller kommercielle aktiviteter.

Løb

Løb er mange ting – fra den daglige motionsløbetur i nærområdet til længere og mere ekstreme løbeoplevelser som trailrunners, maraton-distancer etc. Afmærkede ruter vil kunne indgå i løbeturen, som tilrettelægges af den enkelte løber. Løb organiseres af løbeklubber m.v., som indhenter tilladelser fra myndigheder og lodsejere.

Cykling på almindelige turcykler

Cykling kræver som regel et fastere underlag – uanset om der er tale om kortere transportture eller længere rekreative ture. Da cyklister ofte helst vil anvende asfalterede veje, er der også trafikikkerheds-mæssige aspekter at tage i betragtning ved afmærkning af egnede ruter, som ofte vil følge mindre veje. Langs større og meget trafikerede veje anlægges ofte cykelstier til transportopgaverne mellem hjem og f.eks. arbejde/skole/indkøb.

Cykling på mountainbikes, MTB

MTB er meget populært og anvendes dels til rekreative oplevelser, men også til motionsformål – herunder mere ekstreme former som cykling uden for vej og sti eller meget lange cykelture gennem vanskeligt og varieret terræn.

Konkrete eksempler på konflikter mellem mountainbike-cyklister og andre brugere af skovene er blevet eksponeret, og det er blevet en gængs opfattelse, at der er specielt mange konflikter knyttet til cykling på mountainbikes. Cykelklubberne oplever, at konflikterne er begrænsede, og at man på klubplan gør meget for at sikre en hensynsfuld adfærd overfor skovens andre brugere.

Ridning

Ridning finder ofte sted på nogle af de samme færdselsarealer som vandring og cykling – f.eks. skovveje og markveje. Rytternes rettigheder til at færdes i landskabet beror ofte på egne aftaler med private lodsejere, som via salg af ridekort kan tage betaling – f.eks. for slidskader, som heste forårsager.

Kun få steder har ryttere en for almenheden sikret ret til at ride. Det kan f.eks. være på veje i offentlige skove, eller hvor der er afmærket ridespor eller på særligt anlagte ridestier over længere strækninger.

Rollator- og kørestolsbrugere

stiller krav til belægninger af en vis standard – dog afhængig af egne kræfter og den hjælpe-teknologi, man har til rådighed. Hvor det giver mening, bør der planlægges og etableres stier ud fra principperne om universel tilgængelighed. En række normer vedr. stigninger, belægningstyper, stibredder etc. kan bringes i anvendelse.

Især ved renoveringer og nyanlæg, bør det overvejes, om der umiddelbart kan skabes universel tilgængelighed gennem fornuftige tekniske løsninger. Ofte giver det god mening at investere det evt. ekstra, der skal til.

Planlægning af ruter

Grundprincippet i GudenåStien er, at hovedforløbet fra kilderne til fjorden bør sikres som en varig sti. Frivillige aftaler kan især danne grundlag for lokale ruter.

Tiltrækkende for et tracé

At planlægge et tracé til en sti kræver en del forundersøgelser, som tager udgangspunkt i at sikre adgang til f.eks. en udsigt, et fortidsminde/mindesmærke, en naturlokalitet eller skabe forbindelse mellem andre stiforløb.

Et forløb af stor naturskønhed, forbi interessante oplevelser eller formidling vil være af højeste prioritet. Tracéet vil medvirke til at styre den rekreative færdsel, derhen, hvor man ønsker, at publikum skal komme.

Et tracé, som bygger på eksisterende rettigheder vil være lettere at realisere, end et stiforløb, hvor man skal erhverve rettigheder. Sikring af rettigheder vil skabe et varigt stiforløb, som man bedre kan formidle og supplere med investeringer i faciliteter m.v.

Forhold, der taler imod et tracé

Især hensyntagen til private beboere, lodsejerinteresser, sårbare naturarealer eller sjældne arter kan betyde, at man ved planlægningen af et tracé bør vige udenom bestemte områder. Der skal i sådanne situationer ske en afvejning af interesserne.

Man kan forestille sig, at f.eks. gående færdsel nogle steder vil være mere hensynsfuld end ridende eller cyklende færdsel – bl.a. fordi den gående færdsel i konkrete tilfælde ikke stiller store krav til anlæg.

Frivillige aftaler

I mange tilfælde bygger etableringen af stier over private arealer på frivillige aftaler, der er indgået mellem en lodsejere og lokale interessenter eller myndigheder.

F.eks. er ordningen om Spor i Landskabet – www.spor.dk – et udtryk for en frivillig aftale. Ved indgåelse af frivillige aftaler udbetales ikke erstatning, og der kan ikke vindes hævde på sporets forløb. Aftalen kan normalt ophæves af begge parter uden varsel med mindre andet er aftalt.

Tinglysning af rettigheder

En aftale kan tinglyses på de pågældende ejendomme. En tinglyst aftale er ikke mulig at ophæve, med mindre den tinglyste aftale indeholder bestemmelser om, hvordan aftalen ophæves, eller hvis parterne er enige om at ophæve den.

Som udgangspunkt vil en tinglyst aftale derfor blive permanent. I praksis lader ejeren frivilligt aftalen tinglyse – evt. mod en aftalt kompensation.

Tinglysning af en færdselsret over privat areal bør også indeholde en aftale om, at der kan ske afmærkning/formidling og sikring af forhold vedr. driften samt mulighed for at udføre eventuelle anlæg på arealet på sigt (belægninger etc.).

Erhvervelse og udstykning

Erhvervelse og udstykning af et færdselsareal fra f.eks. en privat ejendom vil være den bedste sikring af offentlighedens ret til færdsel.

I givet fald er det myndigheden, som ejer af arealet, der – under de rammer lovgivningen iøvrigt afstikker – kan fastlægge stiens udformning, belægning m.v. inden for det matrikulære areal, der er præcist afsat med skelpæle i overensstemmelse med matriklens oplysninger. Den tidligere ejer af arealet har solgt arealet fra sin ejendom og har modtaget en passende pris for arealet.

Passage over mark med græssende kreaturer

Juridiske forhold

- **Offentlige veje** reguleres gennem lov om offentlige veje. Ved offentlige veje forstås veje, gader, broer og pladser, der er åbne for almindelig færdsel, og som administreres af stat eller kommune.

I vejlovgivningen opdeler man de offentlige veje i statsveje og kommuneveje med henholdsvis staten og kommunerne som vejmyndighed.

- **Private fællesveje** reguleres gennem lov om private fællesveje (privatvejsloven).

Vejmyndigheden for en offentlig sti kan bestemme, at en privat fællesvej skal have status som offentlig sti, men i øvrigt bibeholdes som privat fællesvej. Vejmyndigheden for den offentlige sti afholder en forholdsmæssig andel af udgifterne til den private fællesvejs vedligeholdelse.

- **Private veje** er veje, gader, broer eller pladser, der ikke opfylder betingelserne for at være offentlig vej eller privat fællesvej (typisk en vej, der kun tjener som færdselsareal for ejendommens ejer – også kaldet private enkeltmandsveje).
- **Offentlige stier** er færdselsarealer, der fortrinsvis er forbeholdt gående, cyklende eller ridende færdsel, og som er åbne for almindelig færdsel, og som staten eller en kommune administrerer efter lov om offentlige veje.

- **Private fællesstier** er færdselsarealer, der fortrinsvis er forbeholdt gående, cyklende eller ridende færdsel, og som fungerer som færdselsareal for anden ejendom end den ejendom, som færdselsarealet ligger på, når ejendommene ikke har samme ejer.

- **Private stier** er stier, der ikke opfylder betingelserne for at være offentlig sti eller privat fællessti – typisk en sti, der kun tjener som færdselsareal for ejendommens ejer, også kaldet private enkeltmandsstier.

- **Ekspropriation** til offentlige vej- og stianlæg kan vejbestyrelsen iværksætte, når alment behov kræver det. Det samme gælder til private vej- og stianlæg. Ved ekspropriation erhverves ejendomsret til f.eks. arealer og bygninger, eller der pålægges indskrænkninger i ejernes rådighed eller erhverves ret til at udøve en særlig råden over faste ejendomme. Ved ekspropriation nedsættes en taksationskommission til at tage stilling til erstatning.

- **Fredning af landarealer og ferske vande** kan gennemføres af Fredningsnævnet – bl.a. for at give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.

For det tab, som en fredning påfører en ejer, bruger eller indehaver af en anden

rettighed over en fredet ejendom, ydes der erstatning. En fredningssag kan rejses af miljøministeren, kommunalbestyrelsen eller Danmarks Naturfredningsforening.

Naturbeskyttelseslovens adgangregler

Naturbeskyttelseslovens adgangsregler regulerer offentlighedens adgang til naturen:

- **Strande:** Strandbredder og andre kyststrækninger er åbne for færdsel til fods, kortvarigt ophold og badning på arealer mellem daglig lavvandslinje og den sammenhængende landvegetation. Reglen omfatter ikke arealer, der inden den 1. januar 1916 er udlagt som have eller inddraget under en erhvervsvirksomhed, der drives på ejendommen. Det samme gælder forsvarsanlæg og havneanlæg.

På privatejede strandbredder og kyststrækninger må ophold og badning ikke finde sted inden for 50 m fra beboelsesbygninger. I perioden fra 1. april til 30. september skal hunde føres i snor. Hunde skal altid føres i snor, hvor der er græssende husdyr. I perioden fra 1. september til 31. maj er ridning tilladt på den ubevoksede strandbred og direkte ned dertil, hvis der er lovlig adgang til stranden.

- **Skove:** Skove er åbne for færdsel til fods og på cykel samt for ophold, hvis der er lovlig adgang dertil. Det gælder

dog ikke for skovarealer, der er afmærket som militære anlæg. Ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt, eller i områder, hvor der foregår intensivt skovningsarbejde.

I privatejede skove må færdsel til fods og på cykel kun ske ad stier og veje. Der er kun adgang fra kl. 6 til solnedgang, og ophold må ikke finde sted inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger. Adgang sker på eget ansvar. Hunde skal føres i snor.

Ejeren kan ved skiltning fastsætte indskrænkninger i adgangen til cykling på stier, hvor cykling medfører særlige problemer. Kommunalbestyrelsen, for statsjede arealer miljøministeren, kan helt eller delvis tilsidesætte et sådant forbud.

Ridning er tilladt ad private fællesveje, der fører igennem skove, medmindre ejeren ved skiltning efter bestemmelserne i mark- og vejfredsloven helt eller delvis har forbudt adgangen til ridning. Kommunalbestyrelsen, for statsjede arealer miljøministeren, kan i særlige tilfælde helt eller delvis tilsidesætte et sådant forbud.

- **Udyrkede arealer:** Udyrkede arealer er åbne for færdsel til fods og ophold, hvis der er lovlig adgang dertil. Adgang sker på eget ansvar. Ejeren kan forbyde adgang på dage, hvor der holdes jagt,

Odder

eller i områder, hvor der foregår intensivt landbrugsarbejde. Til privatejede, udyrkede arealer er der kun adgang fra kl. 6 til solnedgang. Ophold må ikke finde sted inden for 150 m fra beboelses- og driftsbygninger. Hunde skal føres i snor.

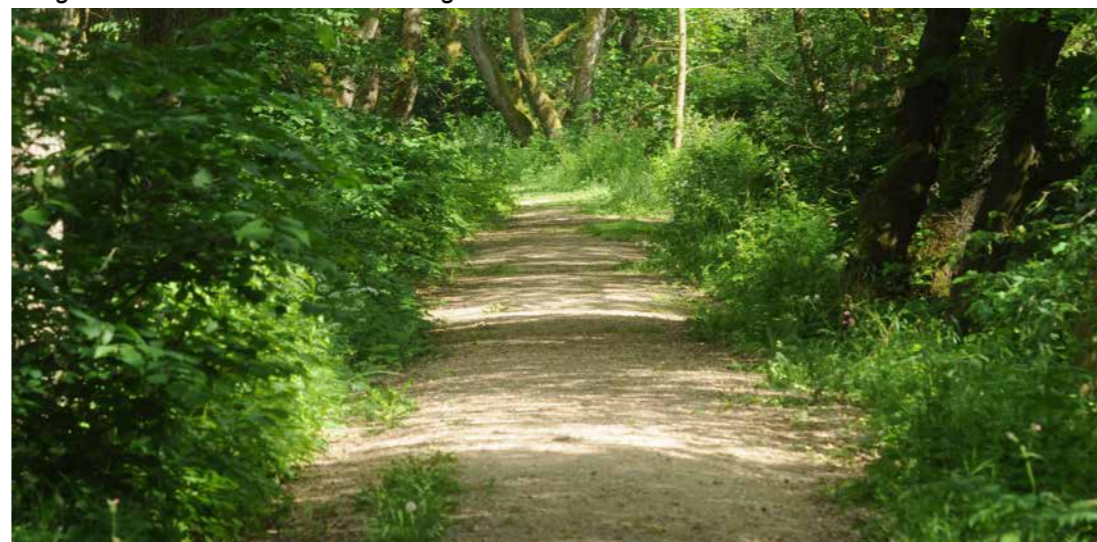
Bestemmelsen om adgang til udyrkede arealer gælder ikke privatejede arealer, der i deres helhed er forsvarligt hegnede.

Bestemmelsen gælder heller ikke de bræmmer langs vandløb og søer, som efter lov om vandløb skal holdes udyrkede, medmindre de grænser op til arealer, der er åbne for offentlighedens adgang.

Der er dog adgang til hegnede, udyrkede arealer, hvor der ikke er græssende husdyr, gennem låger og led og over stenter eller lignende, såfremt der ikke er opsat skilte, der helt eller delvis forbyder denne færdsel. Ejeren kan opsætte sådanne skilte, hvis færdslen er til gene for den erhvervsmæssige udnyttelse af ejendommen, hvis den i særlig grad generer privatlivets fred, eller hvis der er behov for beskyttelse af dyre- og planteliv.

Hvor hegningen eller skiltningen ikke er rimeligt begrundet, kan kommunalbestyrelsen påbyde hegningen eller skiltningen fjernet eller påbyde opsætning af låger, stenter eller lignende eller opsætning af skilte om adgangsmuligheden.

Langs Klosterkanalen ved Den Tvungne Å fra Riværket til Klostermølle.

- **Veje og stier:** Færdsel til fods eller på cykel ad veje og stier i det åbne land kan af ejeren ved skiltning kun helt eller delvis forbydes, hvis færdslen er til gene for den erhvervmæssige udnyttelse af ejendommen, hvis den i særlig grad generer privatlivets fred, eller hvis der er behov for beskyttelse af plante- og dyreliv (efter bestemmelserne i mark- og vejfredsloven). Adgang sker på eget ansvar.

Ejeren kan på samme måde forbyde cykling på stier, hvor cykling medfører særlige problemer, og færdsel ad private enkeltmandsveje og -stier på dage, hvor der holdes jagt, eller hvor færdslen på grund af intensivt landbrugsarbejde kan være forbundet med fare.

Kommunalbestyrelsen kan helt eller delvis tilsidesætte et forbud mod gående og cyklende færdsel for gennemgående vejes og stiers vedkommende og i særlige tilfælde tilsidesætte et forbud mod ridning på gennemgående private fællesveje.

- **Nedlæggelse af veje og stier:**

Nedlæggelse af gennemgående veje og stier, nedlæggelse af veje og stier, der fører til strande, skove og udykede arealer, og nedlæggelse af veje og stier, der fører til særlige udsigtspunkter, kulturminde og lignende, må tidligst ske 4 uger efter, at ejeren har givet skriftlig meddelelse herom til kommunalbestyrelsen. Såfremt kommunalbestyrelsen ikke senest 4 uger efter modtagelsen af meddelelsen har truffet afgørelse om at ville foretage en nærmere vurdering af vejens eller stiens

De regionale cykelruter er mange steder tydeligt skilte. Dansk Kyst og Naturturisme arbejder på at implementere et nyt afmærkningssystem for cykelegnede veje i Danmark kaldet Knudepunktssystemet.

rekreative betydning, kan nedlæggelsen iværksættes. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om, at vejen eller stien ikke må nedlægges, såfremt vejen eller stien har væsentlig rekreativ betydning, og såfremt der ikke findes eller etableres tilfredsstillende alternative adgangsmuligheder.

Reglerne gælder dog ikke, hvis ejeren kan godtgøre, at vejen eller stien udelukkende er etableret som led i en (frivillig) aftale om fremme af offentlighedens adgangsmuligheder.

Ulovlig skiltning og afspærringer er der desværre mange eksempler på langs GudenåStien!

Stiforbindelse mellem Randers Regnskov og Vorup Enge over Gudenåen – etableret på siden af motorvejsbro.

Drift

Det er normalt ejeren af en sti eller en afmærket rute, som står for driften. Det vil sige at sikre, at stien/ruten er fremkommelig, og at belægninger, afmærkning og formidling vedligeholdes.

Naturstyrelsen står for driften på statens arealer, mens kommunerne som regel har driftsopgaven på kommunale og efter nærmere aftaler også på private arealer.

Driftsopgaven eller dele af denne opgave kan også tillægges lokale grupper eller foreninger, som tager initiativ til f.eks. en lokal rute. F.eks. kan frivillige, som etablerer et Spor i Landskabet over en eller flere ejendomme selv påtage sig driftsopgaven efter aftale med lodsejerne.

Etablering af træstier i lagret eg med galvaniserede skruer, Trækstien ved Bjerringbro.

Efter den seneste kommunesammenlægning, hvor amterne blev nedlagt, blev driftsopgaver vedr. eksisterende stier/ruter m.v. overført fra amterne til de nye kommuner. Det har i flere situationer medført, at driften af længere stiforløb, som tidligere var placeret hos amtet blev fordelt på flere kommuner.

Det har igen stillet krav om opbygningen af en koordinering af driftsopgaven kommunerne imellem, hvilket har taget tid.

Derfor er mange af de længere stier/ruter afmærket efter ældre principper, og formidlingen er ikke blevet vedligeholdt eller udskiftet. I arbejdet med GudenåStien vil det være muligt at løfte denne driftsopgave flere steder.

Erstatning

Siden naturfredningsloven i 1969 gav offentligheden adgang til de private skove, har staten med *Brand-, Tyveri- og Hærværksordningen* kunnet godtgøre lodsejerne omkostninger i forbindelse med eventuelle skader forvoldt af publikum:

- Skader på skovbevoksede arealer, opskovede træeffekter, landbrugsafgrøder
- Skader på driftsbygninger, anlæg, indretninger, maskiner m.v., der bruges ved den jordbrugsmæssige, herunder jagtmæssige anvendelse
- Indbrud i aflåst skurvogn o.lign.
- Skader på besætninger
- Oprydning efter større, samlede affaldsaflæsninger, medmindre aflæsningen er foretaget umiddelbart op til offentlig vej
- Visse afværgeforanstaltninger
- Skader på publikumsfaciliteter og bevaringsværdige kulturminde.

Nogle skader er ikke omfattet:

- Tyveri fra isoleret beliggende uafåst skur samt tyveri af håndværktøj og mindre genstande, der efterlades under åben himmel
- Skader, der forudsætter eller skyldes motorkøretøj, knallert eller ridning
- Tyveri, der forudsætter brug af medbragt værktøj.

Lodsejere skal anmelde skaden til politiet inden 8 dage, og dernæst skal skaden anmeldes til Naturstyrelsen inden 4 uger.

